

Posebne dokazne radnje telefonskog i računalnog nadzora

Boras, Dominik

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:792909>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu
Katedra za Kazneno procesno pravo

Dominik Boras

**POSEBNE DOKAZNE RADNJE TELEFONSKOG I RAČUNALNOG
NADZORA**

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. OPĆENITO O POSEBNIM DOKAZNIM RADNJAMA	2
2.1. Uloga u kaznenom postupku	2
2.2. Bitne značajke posebnih dokaznih radnji	4
2.3. Materijalne pretpostavke	7
2.4. Formalne pretpostavke	10
2.5. Pitanje zaštite ljudskih prava	13
2.6. Pitanje slučajnih nalaza	18
2.7. Nezakoniti dokazi	19
3. NADZOR I TEHNIČKO SNIMANJE TELEFONSKIH RAZGOVORA I DRUGIH KOMUNIKACIJA NA DALJINU	23
3.1. Povijesna pozadina	23
3.2. Opseg nadzora	24
3.3. Provođenje nadzora	26
3.4. Uporaba rezultata nadzora	28
4. PRESRETANJE, PRIKUPLJANJE I SNIMANJE RAČUNALNIH PODATAKA	30
4.1. Povijesna pozadina	30
4.2. Opseg nadzora	31
4.3. Provođenje nadzora	33
4.4. Uporaba rezultata nadzora	34
5. RAZLIKOVANJE NADZORA I TEHNIČKOG SNIMANJA TELEFONSKIH RAZGOVORA I DRUGIH KOMUNIKACIJA NA DALJINU OD PRESRETANJA, PRIKUPLJANJA I SNIMANJA RAČUNALNIH PODATAKA	35
6. ZAKLJUČAK	39
7. POPIS LITERATURE	41

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Dominik Boras, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Dominik Boras, v.r.

SAŽETAK

Posebne dokazne radnje uređene su Zakonom o kaznenom postupku, kao i Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Ustavom Republike Hrvatske i Pravilnikom o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji. Posebne dokazne radnje su dokazne radnje koje se po svojoj prirodi razlikuju od ostalih dokaznih radnji, između ostalog, po njihovoj intruzivnosti u temeljna ljudska prava građana te po njihovom položaju u postupku jer se one provode prije negoli je formalno započeo kazneni postupak, odnosno u stadiju izvida. One se također razlikuju od izvidnih radnji jer su pretpostavke za njihovo provođenje detaljno uređene Zakonom o kaznenom postupku. Posebne dokazne radnje izvršava policija. Prve dvije posebne dokazne radnje u ZKP-u su radnje telefonskog i računalnog nadzora. Tijekom njih, policija provodi nadzor i presretanje komunikacije u realnom vremenu. Spomenute posebne dokazne radnje imaju određene sličnosti, ali i razlike u pogledu predmeta i načina njihova izvođenja. Kako bi se mogle odrediti posebne dokazne radnje, potrebno je ispunjavanje određenih formalnih i materijalnih pretpostavki. Materijalne pretpostavke su postojanje osnova sumnje, činjenica da se radi o jednom od kataloško navedenih kaznenih djela iz ZKP-a te zahtjev nužnosti. Formalne pretpostavka je postojanje pisanog i detaljno obrazloženog sudskog naloga. Iznimno, ostavljena je mogućnost državnom odvjetniku da, ako ima razloga vjerovati da neće na vrijeme moći pribaviti nalog suca istrage, sam izda taj nalog. U tom slučaju nalog svejedno podliježe naknadnoj sudskoj kontroli jer posebne dokazne radnje na temelju tog naloga smiju trajati samo dvadeset i četiri sata te državni odvjetnik mora, unutar osam sati, nalog dostaviti sucu istrage koji odlučuje o njegovoj zakonitosti. Pitanje zakonitosti provođenja posebnih dokaznih radnji je također bila važna točka u predmetima protiv Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Europski sud za ljudska prava je u predmetima *Dragojević, Bašić i Matanović* utvrdio povredu čl. 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava zbog nedovoljno obrazloženog naloga istražnog suca. Navedene odluke su uvelike utjecale na daljnju praksu domaćih sudova kada se pred njima pojavilo pitanje zakonitosti sudskog naloga.

Ključne riječi: posebne dokazne radnje, sudski nalog, materijalne pretpostavke, formalne pretpostavke, nadzor komunikacije, Europski sud za ljudska prava

SUMMARY

Special evidentiary actions are regulated by the Criminal Procedure Act, as well as the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the Constitution of the Republic of Croatia and the Rulebook on the Conduct of Special Evidence Actions. Special evidentiary actions are evidentiary actions that, by their nature, differ from other evidentiary actions, among other things, by their intrusiveness into the basic human rights of citizens and by their position in the procedure because they are carried out before the criminal procedure has formally begun, that is, at the investigation stage. They also differ from investigative actions because the prerequisites for their implementation are regulated in detail by the Criminal Procedure Act. Special evidentiary actions are carried out by the police. The first two special evidentiary actions in the CPA are actions of telephone and computer surveillance. During them, the police conduct surveillance and interception of communications in real time. The mentioned special evidentiary actions have certain similarities, but also differences in terms of the subject matter and the method of their execution. In order to be able to determine special evidentiary actions, it is necessary to fulfill certain formal and material requirements. The material requirements are the existence of grounds for suspicion, the fact that it is one of the cataloged criminal offenses from the CPA, and the requirement of necessity. The formal requirement is the existence of a written and detailed court warrant. Exceptionally, the state attorney is given the option, if he has reason to believe that he will not be able to obtain the order of the investigating judge in time, to issue that order himself. In that case, the order is still subject to subsequent judicial control, because special evidentiary actions based on that order may last only twenty-four hours, and the state attorney must, within eight hours, deliver the court warrant to the investigating judge, who decides on its legality. The question of the legality of conducting special evidentiary actions was also an important point in the cases against the Republic of Croatia before the European Court of Human Rights. In the Dragojević, Bašić and Matanović cases, the European Court of Human Rights found a violation of Art. 8 of the European Convention for the Protection of Human Rights due to the insufficiently explained court warrant. The aforementioned decisions greatly influenced the further practice of domestic courts when the question of the legality of a court warrant arose before them.

Key words: special evidentiary actions, court warrant, material requirements, formal requirements, monitoring of communications, European Court of Human Rights

1. UVOD

Posebne dokazne radnje poduzimaju se u najranijoj fazi prethodnog postupka. Za razliku od ostalih dokaznih radnji, koje se provode u stadiju istrage kaznenog djela, posebne dokazne radnje poduzimaju se tijekom izvida. Zbog svoje inherentne hitnosti i specifičnosti koje se tiču načina njihova provođenja, propisani su posebni zahtjevi u pogledu pretpostavki za njihovo provođenje i u pogledu samog načina njihova izvršavanja. Posebne dokazne radnje predstavljaju duboko zadiranje u ljudska prava, pogotovo u pravo na privatnost, stoga je potrebno čvrsto održavati ravnotežu između zahtjeva kaznenog progona i zaštite ljudskih prava.

Cilj ovog rada je kroz nekoliko poglavlja obraditi institut posebnih dokaznih radnji, s naglaskom na posebnu dokaznu radnju nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu i posebnu dokaznu radnju presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka. Najprije će se obraditi sama uloga koju posebne dokazne radnje igraju u širem kaznenom postupku, zatim bitne značajke, te pretpostavke za njihovo poduzimanje uz naglasak na pitanju zaštite ljudskih prava, pitanju slučajnih nalaza i problemu nezakonitih dokaza. Nakon toga slijedi posebna analiza dviju već prije spomenutih posebnih dokaznih radnji te kratka analiza sličnosti i razlika između njih.

Uz analizu generalnih značajka posebnih dokaznih radnji, provest će se analiza recentne prakse domaćih i međunarodnih sudova te će se razmotriti kako sudovi interpretiraju određene pravne probleme, poput pitanja postojanja pretpostavki za primjenu posebnih dokaznih radnji i pitanja zaštite ljudskih prava.

2. OPĆENITO O POSEBNIM DOKAZNIM RADNJAMA

2.1. Uloga u kaznenom postupku

Kazneni postupak sastoji se od više međusobno povezanih stadija, tj. faza. Prema podjeli u Zakonu u kaznenom postupku¹ (dalje u tekstu: ZKP), kazneni postupak se dijeli na: prethodni postupak, raspravu s presudom te postupak povodom pravnih lijekova. Pretežiti dio prikupljanja dokaza i utvrđivanja činjenica se provodi tijekom prethodnog postupka, koji se pak može dalje podijeliti na izvide, istraživanje, istragu i optuživanje.² Tijekom istraživanja i istrage provode se dokazne radnje, a tijekom izvida hitne dokazne radnje i posebne dokazne radnje. Cilj provođenja dokaznih radnji jest prikupljanje što više informacija i dokaza o samom djelu i osumnjičeniku kako bi se mogla podići optužnica, koju podiže državni odvjetnik nakon što je završena istraga (čl. 341. st. 1. ZKP-a). Bitno je istaknuti da se istraga provodi samo za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora veća od pet godina, uz iznimku da državni odvjetnik može podignuti optužnicu i bez provođenja istrage ako rezultati provedenih radnji daju dovoljno osnova za podizanje iste (čl. 216. st. 1. ZKP-a), što može biti slučaj, primjerice, ako su rezultati provođenja posebnih dokaznih radnji te hitnih dokaznih radnji sami po sebi dovoljno uvjerljivi za zaključak da se radi o kaznenom djelu.

Uz određene iznimke, primjerice hitne dokazne radnje (čl. 212. ZKP-a), dokazne radnje se provode nakon što je kazneni postupak započeo, odnosno tijekom stadija prethodnog postupka, odnosno tijekom istrage ili istraživanja. Posebne dokazne radnje se po tome pitanju razlikuju, unatoč njihovom imenu i položaju u samom zakonu (nalaze se nakon dokaznih radnji, u čl. 332.-339.a ZKP-a, za razliku od dokaznih radnji koji se nalaze u čl. 240. ZKP-a nadalje), jer se u pravilu poduzimaju u stadiju izvida. Njihova posebnost je potvrđena činjenicom da su se prethodno, prije stupanja trenutnog ZKP-a iz 2008. godine na snagu, nazivali „posebni izvidi kaznenih djela“.³

Generalno, izvide kaznenih djela provodi državni odvjetnik (čl. 38. st. 2. toč. 2. ZKP-a), sam ili uz pomoć policije.⁴ Jednaku ovlast daje Zakon o policijskim poslovima i ovlastima⁵

¹ Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24)

² Ljubanović, V.; Kralj, T.; Gluščić, S., Dokazne radnje: novine pri utvrđivanju činjenica u prethodnom postupku. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2008), str. 859.

³ *Ibid.*, str. 868.

⁴ Novosel, D., Tijek kaznenog postupka - kazneni progon i istraga Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), 2(2008), str. 705.

⁵ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09, 92/14, 70/19)

(dalje u tekstu: ZPPO) u čl. 11.a navodeći da policija provodi izvide kaznenih djela za koje se progoni po službenoj dužnosti po nalogu državnog odvjetnika. Isto tako, policija ima pravo i dužnost samostalno provesti potrebne mjere u određenim slučajevima (čl. 207. st. 1. ZKP-a). Izvidi se sastoje od preliminarnih, odnosno osnovnih radnji prikupljanja informacija o kaznenom djelu radi odlučivanja o daljnjem postupanju. Pod te radnje spadaju, primjerice, prikupljanja obavijesti od građana (čl. 208. ZKP-a), pozivanje osoba koje imaju saznanje o kaznenom djelu u svrhu prikupljanja potrebnih obavijesti (čl. 206.g ZKP-a) i prikupljanje informacija o imovinskoj koristi stečenom kaznenim djelom (čl. 206.i ZKP-a) i slične radnje.

Posebne dokazne radnje, s druge strane, o čemu će više biti riječ kasnije, definira činjenica da se primjenjuju samo ako se izvidi kaznenih djela ne bi mogli provesti na drugi način ili bi se mogli provesti samo uz nerazmjerne teškoće, što dodatno naglašava njihovu iznimnost u pogledu ostalih dokaznih radnji. Zakonodavac je navedenom formulacijom odlučio ograničiti njihovu prisutnost u kaznenom postupku na samo najnužnije slučajeve, s obzirom na to da one predstavljaju duboko zadiranje u ljudska prava. Ograničenu ulogu je isto moguće vidjeti u potrebi postojanja osnova sumnje za njihovo izricanje, što nije slučaj za sve izvidne radnje. Naravno, posebne dokazne radnje su čvrsto povezane s ostalim izvidnim radnjama jer se na temelju informacija dobivenih izvršavanjem izvidnih radnji može odlučiti o potrebi određivanja posebnih dokaznih radnji, makar informacije pojedinim dobivene radnjama koje provodi policija (primjerice, obavijesnim razgovorima) nisu dokazi u kaznenom postupku već imaju samo spoznajnu vrijednost. U tom vidu je Županijski sud u Bjelovaru u predmetu Kž-230/2023-4 odlučio da, u stadiju postupka kada postoje samo osnove sumnje, podaci o telefonskim kontaktima osumnjičenika, koji su u konkretnom slučaju dobiveni provjerom kroz ICIS⁶ od strane policije (analizom između kojih je telefonskih brojeva bilo kontakata), nisu dokazi u kaznenom postupku te imaju samo spoznajnu vrijednost kako bi se moglo odlučiti o daljnjim zahtjevima za provođenje posebnih dokaznih radnji.⁷ Posebne dokazne radnje, odnosno rezultati istih imaju ključnu ulogu što se tiče dokaziva postojanja osnovane sumnje te saznanja iz takvih radnji mogu biti ključna za određivanje drugih instituta kaznenog postupka, poput istražnog zatvora.⁸

Uz to, o čemu će također više biti riječi kasnije, posebne dokazne radnje podliježu obligatornoj prethodnoj sudskoj kontroli, jer ih sudac istrage mora odrediti uz uvjet prethodnog

⁶ Integrirani kriminalističko-obavještajni sustav

⁷ Županijski sud u Bjelovaru, Kž-230/2023-4, od 29. studenog 2023., toč. 7.1.

⁸ USRH, U-III/5057/2021, od 28. rujna 2021., toč. 7.

pisanog obrazloženog zahtjeva državnog odvjetnika, odnosno naknadnoj sudskoj kontroli (u roku od 24 sata od izdavanja naloga ako nalog izda državni odvjetnik uz uvjet postojanja opasnosti od odgode).⁹ Po tom obilježju se također razlikuju od izvidnih radnji jer većinu izvidnih radnji može samostalno odrediti državni odvjetnik, primjerice već spomenuto prikupljanje obavijesti od građana.

S obzirom na to da su posebne dokazne radnje vrsta dokaznih radnji, postoje određene sličnosti, ali i razlike između njih. Naime, za posebne dokazne radnje, kao i za pojedine intruzivne dokazne radnje, potreban je sudski nalog koji mora ispunjavati određene zahtjeve kako bi bio zakonit.¹⁰ Isto tako, posebne dokazne radnje su detaljno uređene ZKP-om što se tiče ostalih pretpostavki za njihovo provođenje, što također osigurava mogućnost uporabe rezultata istih kao dokaz. Glavna razlika između posebnih dokaznih radnji i drugih dokaznih radnji je, kao što je već spomenuto, da se posebne dokazne radnje provode u pravilu prije početka kaznenog postupka, odnosno tijekom izvida, dok se dokazne radnje provode, u pravilu, tijekom istrage i istraživanja.

Gledajući sve pojedinosti zajedno, moguće je zaključiti da je zakonodavac odlučio primjenu posebnih radnji ograničiti na najnužnije slučajeve u kojima njihova potreba opravdava moguću opasnost za ostale, ustavom zaštićene vrijednosti, istovremeno štiteći te vrijednosti od mogućih zloupotreba. S druge strane, bez tih mogućih opasnosti posebne dokazne radnje ne bi mogle ispunjavati svoju svrhu.

2.2. Bitne značajke posebnih dokaznih radnji

Kao što je već spomenuto, posebne dokazne radnje pobrojane su u čl. 332. ZKP-a, koji navodi da se one mogu odrediti pisanim, obrazloženim nalogom suca istrage uz prethodni pisani obrazloženi zahtjev državnog odvjetnika. One se mogu odrediti samo ako se izvidi kaznenih djela ne bi mogli provesti na drugi način, ili bi se mogli provesti samo uz „nerazmjernu teškoću“. Radi li se o nerazmjernim teškoćama ili ne ovisi o prosudbi državnog odvjetnika, odnosno suca istrage koji izdaje nalog za provođenje tih radnji. Kao i ostali izvidi, posebne dokazne radnje se izvršavaju u tajnosti (čl. 206.f st. 1. ZKP-a). Time je i naglašena

⁹ Krapac, D., Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, Narodne novine, Zagreb, 2020., str. 110.

¹⁰ *Vide infra*: 2.4. Formalne pretpostavke

važnost jedne od uloga suca istrage u pogledu određivanja posebnih dokaznih radnji jer on pruža glavnu zaštitu okrivljeniku od neopravdanih zahvata u njegova prava.¹¹

Gore navedenim zakonodavac stavlja naglasak na načela supsidijarnosti i neophodnosti koja su izrazito izražena kod posebnih dokaznih radnji. Također, uporabom termina *pisani obrazloženi zahtjev i nalog* naglašuje se važnost obrazlaganja od strane suca istrage i državnog odvjetnika te omogućava provedba načela razmjernosti.¹² Uz to, mora postojati određena definiranost u pogledu osoba i predmeta prema kojima se izvršavaju posebne dokazne radnje. No, mogućnost izricanja nije ograničena na samog počinitelja kaznenog djela, već je moguće izreći posebnu dokaznu radnju nadzora i snimanja telefonskih razgovora prema osobi za koju postoje osnove sumnje da, između ostalog, počinitelju prenose priopćenja i poruke u vezi s djelom (čl. 332. st. 7. ZKP-a). Time je zakonodavac ponešto i proširio potencijalni krug zahvaćenih osoba.

ZKP navodi osam posebnih dokaznih radnji, a one su sljedeće: 1. nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu, 2. presretanje, prikupljanje i snimanje računalnih podataka, 3. ulazak u prostorije radi provođenja nadzora i tehničko snimanje prostorija, 4. tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta, 5. uporabu prikrivenih istražitelja i pouzdanika, 6. simuliranu prodaju i otkup predmeta te simuliranu davanje potkupnine i simuliranu primanje potkupnine, 7. pružanje simuliranih poslovnih usluga ili sklapanje simuliranih pravnih poslova i 8. nadzirani prijevoz i isporuka kaznenih predmeta. Sve navedene radnje izvršava policija (čl. 337. ZKP-a). Uz to, u čl. 339. je propisana „dodatna“ posebna dokazna radnja zadržavanja pisama, brzjava i drugih pošiljki koje su upućene okrivljeniku. Navedena radnja se razlikuje od ostalih po najdužoj duljini trajanja (četiri mjeseca, uz mogućnost produljenja za dodatna dva mjeseca), kao i po manjem broju kaznenih djela za koje se može naložiti. Unatoč tim razlikama, kod ove posebne dokazne radnje je također nužno poštovati zahtjeve koje nalaže načelo razmjernosti, odnosno osiguravanje nužne zaštite Ustavom zajamčenih ljudskih prava.¹³

U čl. 333. ZKP navodi da se snimke, isprave i predmeti pribavljeni provedbom navedenih radnji mogu upotrijebiti kao dokaz u postupku, čime ih dodatno legitimira i daje

¹¹ Ivičević Karas, E., Radnje i mjere procesne prisile radi pribavljanja predmeta za potrebe kaznenog postupka (novine u prijedlogu zakona o kaznenom postupku iz lipnja 2008.), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2008), str. 966.

¹² Mamić, K.; Mamić, A., Potreba izmjena kataloga kaznenih djela za posebne dokazne radnje, Policija i sigurnost, vol. 28, 4(2019), str. 440.

¹³ Đurđević, Z.; Gluščić, S. (ur.); Bonačić, M.; Burić, Z.; Ivičević Karas, E.; Josipović, I.; Novoselec, H.; Kazneno procesno pravo, Primjerovnik, Narodne novine, Zagreb, 2020., str. 123., toč. a)

dokaznu snagu. Uz to, navodi mogućnost ispitivanja prikrivenih istražitelja i pouzdanika kao svjedoka. U čl. 334. se navodi popis kaznenih djela za koje je moguće odrediti izvršavanje posebnih dokaznih radnji, što je, opet, jedna od pretpostavki za njihovo poduzimanje. Zakonodavac je rezervirao posebne dokazne radnje za samo, uglavnom, najteža kaznena djela, poput ratnih zločina, silovanja, terorizma, razbojništva, neovlaštene proizvodnje i prometa drogama i sličnih. Gledajući sve odredbe ZKP-a koje se tiču posebnih dokaznih radnji, čl. 334. je odredba koja je doživjela najviše promjena, a najznačajnija je ona s kraja 2013. koja je donijela trenutnu podjelu na tri skupine kaznenih djela.¹⁴ Razlog podjele u tri skupine je taj da je zakonodavac za kaznena djela iz prve dvije skupine omogućio produljivanje posebnih dokaznih radnji te daljnju mogućnost produljenja te mjere za kaznena djela prve skupine. Zanimljivo je istaknuti kako je za radnju zadržavanja i predaje pisma, brzjava i drugih pošiljki upućenih okrivljeniku ili koje on odašilje određen znatno manji popis kaznenih djela za koje ta radnja može biti naložena, većina kojih je usmjerena na organizirani kriminal i kaznena djela povezana s terorizmom. Pri tome, prema sudskoj praksi, za izricanje posebnih dokaznih radnji nije važno radi li o kaznenom djelu koje je „u tijeku“ (kao što je većinom slučaj kod složenijih kaznenih djela, poput onih povezanih s organiziranim kriminalom) ili o kaznenom djelu koje je naizgled „dovršeno“, već je važno da se njihovom uporabom okrivljenici mogu dovesti u vezu sa inkriminiranim događajem, odnosno događajima, neovisno o samom vremenskom trajanju kaznenih djela.¹⁵

Još jedno od bitnih obilježja, tj. uvjeta za određivanje posebnih dokaznih radnji je njihova vremenska ograničenost, kao i preciziranje mjesta i opsega njihova provođenja.¹⁶ Naime, posebne dokazne radnje se mogu izreći samo na određeno vrijeme, čime je zakonodavac dodatno ograničio mogućnost neopravdanih negativnih posljedica nastalih njihovim izricanje, opet stavljajući naglasak na načelo razmjernosti. Osnovna duljina izricanja je do 3 mjeseca, a najduže što se mogu izreći je do 18 mjeseci, uz određene pretpostavke (vrsta kaznenog djela, korisnost, ako je produljenje nužno radi ostvarenja njihove svrhe, itd.) (čl. 335. st. 3. ZKP-a). Što se tiče mjesta i opsega provođenja tih radnji, bitno je dodati da ZKP propisuje mogućnost primjenjivanja posebnih dokaznih radnji na sredstva, prostorije i predmet osumnjičenika, uz njegov pisani pristanak (čl. 332. st. 8. ZKP-a).

¹⁴ Zakon o izmjenama i dopunama zakona o kaznenom postupku (NN 145/13), čl. 157.

¹⁵ Županijski sud u Bjelovaru, Kž-215/2022-2, od 15. veljače 2023., toč. 7.

¹⁶ Gluščić, S., Posebne dokazne radnje, Policija i sigurnost, vol. 21, 3(2012), str. 558.

Prema sudskoj praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske (dalje u tekstu: VSRH), navedeno je moguće primijeniti i na osobu koja je do sad bila subjekt već određene posebne dokazne radnje u svojstvu pouzdanika.¹⁷ Također, što se tiče dokazne vrijednosti posebne dokazne radnje uporabe prikrivenih istražitelja i pouzdanika, kako također potvrđuje praksa VSRH-a, iskaz pouzdanika, u nedostatku drugih dokaza, ne može biti isključivi temelj osuđujuće presude, ograničivši time ulogu te posebne dokazne radnje u potvrđivanju činjeničnih navoda presude tako što joj se smanjuje samostalna dokazna snaga.¹⁸

Sva navedena obilježja su ključna u definiranju svakog aspekta, a tako i same biti posebnih dokaznih radnji, od njihova načina i pretpostavki njihova izvršavanja do njihove svrhe u širem kaznenom postupku. Same pretpostavke se mogu podijeliti u dvije grupe, na materijalne i formalne pretpostavke. Materijalne pretpostavke se odnose na tri važne činjenice koje moraju postojati kod svakog kaznenog djela kod kojeg se primjenjuju. One su prethodno opisane: postojanje osnove sumnje, činjenica da se radi o kataloškom kaznenom djelu te nužnost, odnosno supsidijarnost poduzimanja posebne dokazne radnje. Formalne pretpostavke se odnose na radnje državnih tijela koje moraju prethoditi posebnim dokaznim radnjama, to su izdavanje sudbenog naloga, a u iznimnim slučajevima i naloga državnog odvjetnika. Čim prestanu pretpostavke za određivanje posebnih dokaznih radnji, sudac istrage mora odrediti obustavu istih. Također, ako državni odvjetnik odustane od kaznenog progona, odnosno ako podaci pribavljeni primjenom posebnih dokaznih radnji nisu potrebni, uništiti će se pod nadzorom suca istrage (čl. 335. st. 4. ZKP-a). S obzirom na to da bez tih pretpostavki nema provođenja posebnih dokaznih radnji, bitno ih je detaljnije izložiti.

2.3. Materijalne pretpostavke

Prva materijalna pretpostavka je postojanje osnova sumnje da je osumnjičenik počinitelj ili jedan od počinitelja kaznenih djela. Kako se ovdje radi o stadiju prije samog formalnog početka kaznenog postupka, potreban je niži stupanj vjerojatnosti od onog koji se zahtjeva za početak kaznenog postupka, dakle, samo osnove sumnje umjesto osnovane sumnje. Cilj posebnih dokaznih radnji je otkriti je li moguće razinu vjerojatnosti počinjenja kaznenog djela od strane određenog osumnjičenika podići na osnovanu sumnju. Kako potvrđuje sudska

¹⁷ VSRH, I Kž-Uš 92/2017-4, od 20. prosinca 2017.

¹⁸ VSRH, I Kž-Uš 34/2019-7, od 13. rujna 2022., toč. 10.2.

praksa, te osnove sumnje moraju biti usmjerene prema određenoj osobi čiji je identitet poznat.¹⁹ Glavni je uvjet da se ovdje radi o osobi koja je sama ili zajedno s drugim osobama počinila jedno od kataloških kaznenih djela. Također, moguće je odrediti posebnu dokaznu radnju nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu prema osobama za koje postoje osnove sumnje da počinitelju prenose poruke ili priopćenja u svezi djelom, odnosno da se počinitelj služi njihovim priključcima na telefon, da kriju počinitelja ili na drugi način pomažu da ne bude otkriven (skrivanjem sredstava, predmeta ili tragova kaznenog djela) (čl. 332. st. 7. ZKP-a). Opet, u ovom slučaju je također nužno postojanje osnova sumnje.

No, prema novijoj sudskoj praksi Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske (dalje u tekstu: VKSRH), nije dopušteno da se posebne dokazne radnje odrede prema osobi samo zbog prikupljanja dokaza o supočiniteljima kaznenog djela, već mora sama osoba prema kojoj se određuje imati svojstvo osumnjičenika, što ne može biti slučaj ako je protiv te osobe već podignuta optužnica.²⁰ U konkretnom slučaju, nalogom suca istrage Županijskog suda određene su posebne dokazne radnje ulaska u prostorije istražnog zatvora radi provođenja nadzora i tehničkog snimanja prostorije u kojoj se optuženik nalazio jer je, prema navodima suca istrage iznesenih u nalogu, postojala osnovana sumnja da bi osumnjičenik mogao pričati ostalim osobama u sobi o drugim počiniteljima koji su mu pomogli izvršiti kazneno djelo ubojstva, za koje je i optužen, na što je VKSRH smatrao da u konkretnom slučaju optuženik nije imao svojstvo osumnjičenika jer je već bila podignuta optužnica protiv njega za kazneno djelo ubojstva (u vezi kojeg su naložene posebne dokazne radnje), a radi čega se već i nalazio u istražnom zatvoru. Nužna je, dakle, poveznica između osumnjičenika i supočinitelja koja se konkretizira postojanjem osnova sumnje i svojstva osumnjičenika na obje strane. Time se naglašava važnost preciziranja osobe nad kojom se izvršavaju, onemogućivši time da se netko koristi kao puko „sredstvo“ preko kojeg bi se prikupljali dokazi o supočiniteljima, a da pritom ne postoje osnove sumnje usmjerene na tu osobu, odnosno da ta osoba nema svojstvo osumnjičenika, isto tako spriječivši time da se posebne dokazne radnje koriste u stadiju kaznenog postupka koji se odvija nakon izvida. Unatoč tome, kako VKSRH potvrđuje, moguće je odrediti posebne dokazne radnje protiv osobe koja je optužena za jedno kazneno djelo, „ako postoje osnove sumnje da je sama ili s drugim osobama počinila neko drugo kazneno djelo“.²¹ Prema sudskoj praksi VKSRH-a, sama činjenica je li osoba lišena slobode ili nije ne utječe na

¹⁹ Gluščić, S., *op. cit.* u bilj. 16, str. 557.

²⁰ VKSRH, I KŽ-377/2023-7, od 19. veljače 2024., toč. 5.3.

²¹ *Ibid.*, toč. 5.6.

postojanje pretpostavki za određivanje posebnih dokaznih radnji, kao ni činjenica da je okrivljenik pušten na slobodu.²²

Druga materijalna pretpostavka je da se radi o jednom od kataloško navedenih kaznenih djela iz već spomenutog čl. 334. ZKP-a. Sami katalog kaznenih djela je podijeljen u tri skupine, svrstani prema težini kaznenog djela, načinu počinjenja djela i odnosu prema žrtvi.²³ Većina tih kaznenih djela spada pod teža kaznena djela koja bitno vrijeđaju temeljne vrijednosti, poput kaznenog djela ratnog zločina, terorizma, genocida, spolnog iskorištavanja djeteta i sl. No, među njima su i kaznena djela lakše prirode, poput kaznenog djela povrede prava proizvođača zvučne ili slikovne snimke.²⁴ Uz to, među njima se nalaze i kaznena djela protivna obvezama iz međunarodnih ugovora, npr. otmica osobe pod međunarodnom zaštitom. Sva kaznena djela protiv Republike Hrvatske (glava XXXII. KZ-a) i protiv oružanih snaga Republike Hrvatske (glava XXXIV. KZ-a) za koja je propisana zatvorska kazna od najmanje 5 godina i sva djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora spadaju u prvu skupinu kaznenih djela, odnosno pod najteža kaznena djela, što se tiče određivanja posebnih dokaznih radnji.

Ovisno o skupini u kojoj se djelo nalazi, moguće je produljiti trajanje posebnih dokaznih radnji sa osnovne dužine od do tri mjeseca za još tri mjeseca ako daju rezultate i ako postoji razlog da se nastavi s njihovim provođenjem, uz prijedlog državnog odvjetništva. Za kaznena djela iz prve i druge skupine moguće je produljiti za još šest mjeseci, a iznimno za najteža kaznena djela, odnosno ona iz prve skupine, za još šest mjeseci, ako je njihovo produljenje nužno „radi ostvarenja svrhe radi koje su bile odobrene“ (čl. 335. st. 3. ZKP-a). Dakle, najduže trajanje posebnih dokaznih radnji iznosi osamnaest mjeseci za prvu skupinu. Zahtjev za kataloškim kaznenim djelom je važan i kod tzv. „slučajnih nalaza“ o kojima će biti riječ kasnije (čl. 335. st. 4. ZKP-a), kao i kod već spomenutog produljenja trajanja posebnih dokaznih radnji.

Zadnja materijalna pretpostavka je zahtjev nužnosti, koji nalaže da se posebne dokazne radnje smiju poduzeti jedino ako je to zaista potrebno, odnosno ako se izvidi kaznenih djela ne bi mogli provesti na drugi način ili bi to bilo moguće samo uz nerazmjerne teškoće. Tim se zahtjevom nastoji osigurati suzdržavanje državnih tijela od olakog određivanja tih radnji kada se njihov rezultat može postići nekom drugom, puno blažom mjerom.

²² VKSRH, I Kž-97/2021-4, od 28. lipnja 2021., toč. 13.

²³ Mamić, K., Mamić, A., *op. cit.* u bilj. 12, str. 443.

²⁴ Đurđević, Z., Odluka Ustavnog suda RH o suglasnosti zakona o kaznenom postupku s ustavom, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2012), str. 421.

Prema novijoj sudskoj praksi VKSRH-a, jedan od opravdanih razloga za izricanje posebnih dokaznih radnji jest taj da je provođenje izvida nemoguće jer bi njihovo provođenje dovelo do prekida kriminalne aktivnosti sudionika kaznenih djela budući da bi im sama činjenica provođenja izvida dala do znanja da su predmet kriminalističkog istraživanja.²⁵ Važno je, dakle, da je nužnost određivanja posebnih dokaznih radnji opravdana konkretnom, objektivnom činjenicom koja stvarno može predstavljati zapreku za provođenje izvida, odnosno zapreku za kvalitetno provođenje izvida. Isto tako, jedan od mogućih razloga za opravdano određivanje posebnih dokaznih radnji je činjenica da se komunikacija kojom se dogovara ostvarivanje kaznenih djela odvija putem, primjerice, mobilnih telefona te stoga nije moguće na drugi način doći do saznanja o načinu odvijanja tih kaznenih djela bilo kojim drugim izvidima. To potvrđuje Ustavni sud u predmetu U-III/1129/2017 u kojem je bilo riječ o izricanju mjere posebnih dokaznih radnji nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu u vezi kaznenog djela trgovanja drogom, pri čemu se o terminima dolaska po drogu i njezinoj količini komuniciralo putem mobilnih telefonskih priključaka, što je, prema ocjeni Ustavnog suda, zaista predstavljalo nemogućnost odnosno nerazmjernu teškoću za provođenje drugih izvida kao alternative.²⁶ Također, prema praksi VSRH-a, jedna od okolnosti koje mogu predstavljati potrebu za provođenje posebnih dokaznih radnji je, primjerice, međunarodni karakter kaznenih djela.²⁷

2.4. Formalne pretpostavke

Posebne dokazne radnje određuje sudac na temelju pisanog i obrazloženog naloga. U samom nalogu moraju biti navedeni raspoloživi podaci o osobi protiv koje se posebne dokazne radnje primjenjuju, činjenice iz kojih proizlazi potreba poduzimanja te primjereni rok trajanja, način, opseg i mjesto provođenja radnje (čl. 335. st. 1. ZKP-a). Nalog u svakom slučaju mora biti detaljno obrazložen i sadržavati opravdan razlog zašto izvide nije moguće provesti na druge, manje nametljive načine. Kako navodi VSRH u predmetu I Kž-Us 116/2017-4, samo parafraziranje odredba zakona u dijelu naloga označenog kao obrazloženje nije dostatno da takav nalog ispunjava uvjet obrazloženosti.²⁸ Također, sama činjenica da je izdan nalog ne

²⁵ VKSRH, I Kž-Us-116/2023-4, od 26. ožujka 2024., toč. 6.1.

²⁶ USRH, U-III/1129/2017, od 17. siječnja 2019., toč. 10.2.

²⁷ VSRH, I Kž-Us-123/2019, I Kž-Us-124/2019, od 14. studenog 2019.

²⁸ VSRH, I Kž-Us 116/2017-4, od 5. rujna 2017.

može poslužiti kao zaključak da su ispunjene sve pretpostavke za njegovo izdavanje, odnosno nalog kao takav ne može sam sebi biti opravdanje. Kako ističe VKSRH u predmetu I Kž-Us-150/2022-4, u kojemu odgovara na navode žalitelja usmjere protiv zakonitosti naloga, objašnjenje kojim sudac istrage opravdava izricanje naloga mora biti konkretizirano i ono mora objasniti razloge postojanja osnova sumnje. Dodatno, u nalogu trebaju biti naznačene relevantne činjenice i okolnosti iz kojih proizlaze same osnove sumnje, kao i što trebaju biti navedeni konkretni razlozi u pogledu nužnosti posebnih dokaznih radnji. U tom je slučaju VKSRH bio mišljenja da nalog suca istrage ispunjava sve kriterije te je smatrao da u tom slučaju posebne dokazne radnje nisu bile naložene „arbitrarno, nemarno, neregularno ili bez potrebnog razmatranja“.²⁹

Sami zahtjev za argumentiranim i obrazloženim sudskim nalogom je fundamentalno povezan sa materijalnom pretpostavkom postojanja osnova sumnje protiv određene osobe jer sami nalog služi kao utjelovljenje svijesti državnog aparata da protiv određene osobe postoje osnove sumnje iz samih spoznaja u konkretne, obrazložene argumente. Kako navodi Ustavni sud u odluci U-III/857/2008, vrlo je važno da nalog sadržava a) valjanu ocjenu osnova sumnje i b) ocjenu da se izvidi ne bi mogli provesti na drugi način ili bi „bili skopčani s nerazmjernim teškoćama“ jer samo takav logičan, uvjerljiv i provjerljiv nalog jamči građanima postojanje osnova sumnji protiv njih. Sudski nalog ima iznimnu važnost u postupku jer, prema riječima Ustavnog suda, on predstavlja „jasno artikulirano raspolaganje sredstvima državne prisile“ stoga je bitno da je u kasnijim stadijima kaznenog postupka izdrži provjeru od strane viših sudova.³⁰

Također, nepoštivanje toga zahtjeva za pisani i obrazloženi nalog predstavlja bitnu povredu čl. 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda³¹ (dalje u tekstu: EKLJP), koji jamči da svatko ima pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, kao i da se javna vlast neće miješati u ostvarivanje tog prava, uz određene iznimke koje su vezane uz zaštitu viših društvenih vrijednosti (primjerice, javni red i mir), među kojima spada i sprječavanje nereda ili zločina (što je i iznimka koja služi kao temelj za opravdavanje posebnih dokaznih radnji). Isto je potvrđeno praksom Europskog suda za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP) u predmetima *Dragojević* i *Bašić*. U predmetu *Dragojević* ESLJP je istaknuo da dotadašnja praksa VSRH-a i Ustavnog suda kojom je „ uvedena“ mogućnost „retroaktivnog

²⁹ VKSRH, I Kž-Us-150/2022-4, od 1. ožujka 2023., toč. 6.-8.

³⁰ USRH, U-III-857/2008, od 1. listopada 2008., točka 8.2.

³¹ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17)

opravdavanja“ naloga u kasnijoj fazi postupka, primjerice, navođenjem obrazloženja za izdavanje naloga tek u prvostupanjskoj presudi ili odluci vezanoj uz zahtjev za izuzimanjem nezakonitih dokaza, daleko neprihvatljiva te da takva praksa otvara vrata proizvoljnosti time što „dozvoljava provođenje tajnog nadzora suprotno postupku koji je predviđen u mjerodavnom pravu“.³² Isto tako, u nalogima u predmetu *Dragojević* nisu bili navedeni nikakvi stvarni detalji koji „se temelje na specifičnim činjenicama predmeta i osobitim okolnostima koje ukazuju na osnove sumnje da su kaznena djela počinjena“.³³ U predmetu *Bašić* ESLJP je potvrdio zaključak iz predmeta *Dragojević* da je, između ostalog, nedostatak obrazloženja u nalogu istražnog suca u suprotnosti sa zahtjevom zakonitosti te da on predstavlja povredu čl. 8. EKLJP-a.³⁴ Međutim, važno je istaknuti da u tim predmetima ESLJP nije utvrdio i povredu prava na pravično suđenje iz čl. 6. EKLJP-a, koja bi zapravo nalagala izdvajanje transkripata provedenih posebnih dokaznih radnji kao nezakonitih dokaza u slučajevima nedostatno obrazloženih naloga za poduzimanje. Drugim riječima, iz prakse ESLJP nije proizašla obaveza domaćih sudova da izdvajaju kao nezakonite dokaze transkripte posebnih dokaznih radnji poduzetih na temelju nedostatno obrazloženih sudskih naloga. Naime, u konkretnom predmetu nije bilo sporno da su bile ispunjene sve materijalne pretpostavke za poduzimanje posebnih dokaznih radnji te da nije bilo nikakvih sumnji da je kompromitirana vjerodostojnost pribavljenih dokaza (u smislu da je sadržaj pribavljenih snimki, odnosno transkripata doveden u pitanje). Činjenica da pisani sudski nalog nije bio dovoljno obrazložen sama za sebe nije bila dovoljna da bi pribavljeni dokaz kompromitirala do te mjere da bi njegova uporaba dovela u pitanje pravičnost cijelog postupka te da bi zbog toga morao biti izdvojen.

Što se tiče utjecaja navedenih odluka, točnije odluke *Dragojević*, VSRH je u gore navedenom predmetu I Kž-Us 116/2017-4, naveo da prihvaća stavove ESLJP-a o tom pravnom pitanju te potvrdio da manjkavo obrazloženje, odnosno nedostatak istog predstavlja povredu EKLJP-a, ali samim time nezakoniti dokaz. Isto je i potvrđeno daljnjom praksom VSRH-a, jer većina odluka u kojima je VSRH uzeo stajalište da nedovoljno obrazložen dokaz predstavlja razlog za izdvajanje dokaza su bile donesene nakon 2017., odnosno nakon odluka ESLJP-a.³⁵ Time je VSRH zapravo otišao korak dalje od ESLJP.

³² ESLJP, *Dragojević* protiv Republike Hrvatske, 68955/11, od 15. siječnja 2015., , toč. 96.-98.

³³ *Ibid.*, toč. 95.

³⁴ ESLJP, *Bašić* protiv Republike Hrvatske, 22251/13, od 25. listopada 2016., , toč. 33.-36.

³⁵ Karas, Ž., Consequences of incomplete reasoning in court order for covert measures, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC), 4, str. 469, potpoglavlje 3.1.

Također, kao što je prethodno izloženo, iznimno je ostavljena mogućnost državnom odvjetniku da, ako ima razloga vjerovati da neće na vrijeme moći pribaviti nalog suca istrage, sam izda taj nalog, što naizgled zaobilazi zahtjev za sudskom kontrolom postupanja tijela kaznenog progona.³⁶ No, državni odvjetnik je svejedno podložan sudskoj kontroli jer radnja koja se izvodi po tom nalogu smije trajati samo dvadeset četiri sati te državni odvjetnik mora, unutar osam sati, nalog dostaviti sucu istrage koji odlučuje o njegovoj zakonitosti, kao što je već prethodno izloženo. Ako se ne složi s tim nalogom, zatražit će da odluku o tome donese vijeće, koje odlučuje u roku od dvanaest sati od primitka zahtjeva. Ako se radnja ne odobri, odmah će se odrediti njezino obustavljanje te predaja rezultata njezinog provođenja sucu istrage koji će ih uništiti. Nakon prestanka radnje, nalog se može, na njen zahtjev, dostaviti osobi protiv koje je bila određena (čl. 335. st. 5. ZKP-a), što omogućava samom osumnjičeniku uvid u opseg provedenih radnji i osigurava ostvarivanje zahtjeva transparentnosti.

Navedeni mehanizam, kao i općenito formalne pretpostavke, uz materijalne pretpostavke, također služi tome da ograniči mogućnost određivanja posebnih dokaznih radnji na samo one slučajeve kada je to zaista potrebno. Time se u bitnome ispunjava načelo sudske kontrole u kaznenom postupku jer sam državni odvjetnik ima vrlo ograničenu mogućnosti izricanje takve mjere. Takvo ograničenje je u velikoj mjeri i nužno jer sam državni odvjetnik ne ispunjava potrebne zahtjeve neovisnosti i nepristranosti zbog njegove uloge u vođenju samog kaznenog postupka.³⁷

2.5. Pitanje zaštite ljudskih prava

Kako posebne dokazne radnje predstavljaju veliko posezanje u temeljna ljudska prava zagarantirana kako međunarodnim konvencijama, tako i Ustavom, potrebno je detaljnije razmotriti o kojim se pravima točno radi i kako sudovi opravdavaju tu upotrebu državne prisile za potrebe suzbijanja kriminala.

EKLJP u članku 6. normira pravo na pravično suđenje koje obuhvaća pravo da svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravedno, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj, odnosno da odluči o njegovim pravima. Pod isto pravo na pravično

³⁶ Krapac, D., *op. cit.* u bilj. 9, str. 108.

³⁷ *Ibid*, str. 109.

suđenje spada i mogućnost da svatko bude potpuno informiran o razlozima optužbe koja se podiže protiv njega, da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremiti obranu, da se brani sam ili uz branitelja, koji mu može biti dodijeljen „kad to nalažu interesi pravde“, pravo da ispituje ili dade ispitati svjedoke te pravo na besplatnu pomoć tumača (čl. 6. st. 3. EKLJP-a). U prethodno već spomenutom članku 8. EKLJP-a je propisano pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja koje je glavno pravo koje posebne dokazne radnje ugrožavaju. Iako tijekom samog pisanja EKLJP-a telefonski razgovori nisu bili uzeti u obzir pod pojmom dopisivanja, kasnije tumačenje te odredbe je uključilo i telefonske razgovore u taj pojam.³⁸ Isto tako, logično je zaključiti da su i računalni podaci obuhvaćeni pravom na privatnost. S obzirom na to da je Republike Hrvatske kao potpisnica EKLJP-a vezana odredbama same Konvencije i praksom ESLJP-a, takvo tumačenje je relevantno i za domaću sudsku praksu, pogotovo jer Ustav Republike Hrvatske ima vrlo slične odredbe kao EKLJP.

Ustav Republike Hrvatske³⁹ (dalje u tekstu: Ustav) propisuje, dakle, gotovo jednaku zaštitu, navodeći pravo na pravično suđenje u članku 29. sličnom formulacijom. Što se tiče prava na privatnost, ono je razdijeljeno na više članaka, tj. na više prava koja su obuhvaćena generalnim pravom na privatnost. Primjerice, dio prava na privatnost je zajamčeno člankom 34. koji štiti nepovredivost doma te koji navodi da se dom ili drugi prostor može pretražiti samo na temelju sudbenog naloga. Navedeno pravo se ograničava određivanjem posebne dokazne radnje ulaska u prostorije radi provođenja nadzora i tehničkog snimanja prostorija. Radi toga, posebne dokazne radnje se mogu isključivo odrediti na temelju sudbenog naloga, isključivši time mogućnost njihova određivanja od strane državnog odvjetnika, čime je ispoštovan zahtjev koji propisuje Ustav (čl. 332. st. 1. toč. 3. ZKP-a). Također, u članku 16. je propisano da se slobode i prava mogu ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi, kao i pravni poredak, javni moral i zdravlje, što predstavlja generalni zahtjev zakonitosti za svako posezanje u slobode i prava te dodatno jamči zaštitu ljudskih prava zahtijevajući u članku 16. stavku 2. Ustava da svako ograničenje bude i razmjerno naravi potrebe za ograničenjem.

U članku 35. Ustava je generalno definirano pravo na štovanje i zaštitu osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti, koje je svakako ograničeno poduzimanjem posebnih dokaznih radnji jer se posljedice takvih radnji jednostavno ne mogu ograničiti samo na osobe u pogledu kojih su određene. Isto potvrđuje Županijski sud u Šibeniku u odluci u

³⁸ Karas, Ž., Odavanje transkripata iz tajnog nadzora komunikacije kao povreda Europske konvencije o ljudskim pravima. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, 2(2023), str. 277.

³⁹ Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)

predmetu Kž-184/2022-4 gdje, odgovarajući na žalbene navode gdje se žalitelj poziva na nepostojeću odredbu ZKP-a koja propisuje postupanje s dokazima koji sadržavaju snimke razgovora trećih osoba, ističe kako je sasvim logično da će prisluškivanje komunikacije neke osobe uključivati bilježenje razgovora s trećim osobama koje nisu vezane uz kazneno djelo, stoga nije ni potrebno propisivati isto već će se jednostavno uporaba takvih dokaza isključiti iz postupka.⁴⁰ Nadalje, članak 36. Ustava jamči zaštitu slobode i tajnosti dopisivanja, kao i svih drugih oblika općenja, navodeći kako je jedino moguće zakonom propisati ograničenja radi ciljeva zaštite sigurnosti države ili provedbe kaznenog postupka, u što naravno spadaju i posebne dokazne radnje, pogotovo posebne dokazne radnje koje su vezane uz tajni nadzor osobe osumnjičenika na jedan ili drugi način.

Zaštitu prava na privatnost je Ustavni sud ozbiljno shvatio, ukinuvši u 2012. godini mnogobrojne odredbe ZKP-a, između ostalih i one kojima su bile propisane posebne dokazne radnje, a koje nisu bile u skladu s Ustavom zajamčenim jamstvima zaštite tog temeljnog ljudskog prava.⁴¹

Što se tiče prakse samog ESLJP-a, u ranije spomenutom predmetu *Dragojević* je podnositelj zahtjeva tvrdio da se radi o povredi prava na privatnost jer, između ostalog, nisu poštovana jamstva iz čl. 8. EKLJP-a u pogledu zakonitog naloga, i o povredi prava na pravično suđenje jer je raspravno vijeće domaćeg suda prihvatilo dokaze dobivene na temelju nezakonitog naloga te je temeljilo svoju odluku na tome, što je pak u suprotnosti sa odredbama ZKP-a o dopuštenosti dokaza (detaljnije obrađeno u potpoglavlju 2.7.).⁴² ESLJP je ovdje bio pri stajalištu da se svakako radi o povredi prava na privatnost jer postupak određivanja posebnih dokaznih radnji nije ispunjavao zahtjeve zakonitosti te nije na prikladan način ograničio zadiranje u privatnost podnositelja na „ono što je bilo nužno u demokratskom društvu“.⁴³ Pri ocjeni o tome radi li se o povredi prava na pravično suđenje treba uzeti u obzir, između ostaloga, autentičnost i kvalitetu samih dokaza, kao i okolnosti u kojima su pribavljeni. ESLJP je smatrao da se ovdje ne radi o povredi prava na pravično suđenje jer je podnositelj imao dovoljnu mogućnost osporiti same dokaze, odnosno da je imao mogućnost suprotstaviti se navodima suda te dodatno ističe kako odluka nije bila isključivo utemeljena na dokazima

⁴⁰ Županijski sud u Šibeniku, Kž-184/2022-4, od 15. rujna 2022., toč. 9.

⁴¹ Đurđević, Z., *op. cit.* u bilj. 24, str. 433.

⁴² ESLJP, *Dragojević protiv Republike Hrvatske*, 68955/11, od 15. siječnja 2015., toč. 125.

⁴³ *Ibid*, toč. 101.

pribavljenim posebnim dokaznim radnjama te kako je sud svoju odluku u dovoljnoj mjeri obrazložio.⁴⁴

U predmetu *Bašić* je bio iznijet sličan prigovor, spominjući opet da je povrijeđeno pravo na privatnost zbog nezakonitog naloga te pravo na pošteno suđenje jer domaći sudovi nisu osigurali dovoljna postupovna jamstva kojima bi se moglo suprotstaviti dokazima pribavljenima na temelju nezakonitog i neopravdanog nadzora.⁴⁵ Na isto je Sud odgovorio da se radilo o povredi prava na privatnost zbog manjkavog sudskeg naloga, potvrdivši zaključke iz predmeta *Dragojević*.⁴⁶ Što se tiče prava na pravično suđenje, ESLJP je također (kao u predmetu *Dragojević*) bio mišljenja da se ne radi o povredi tog prava jer je podnositelj imao dovoljna postupovna jamstva, odnosno mogućnosti osporiti dokaze i suprotstaviti se njihovoj primjeni. Isto tako, Sud je nadodao da upotreba dokaza koji su pribavljeni povredom prava na privatnost neće biti u suprotnosti sa pravom na pravično suđenje ako su bili praćeni odgovarajućim postupovnim jamstvima.⁴⁷

U predmetu *Matanović* se podnositelj zahtjeva opet pozivao na povredu prava na privatnost zbog nezakonitog naloga te je ESLJP uvelike potvrdio stajališta iz presude *Dragojević* u pogledu povrede prava na privatnost zbog nedovoljno obrazloženog naloga.⁴⁸ Podnositelj je također ponovno istaknuo povredu prava na pravično suđenje, pozivajući se na to da nije bilo dovoljnih mjera zaštite od zloupotrebe položaja pouzdanika te da je pouzdanik potaknuo podnositelja na počinjenje kaznenog djela korupcije, kao i to da mu domaći sudovi nisu dozvolili pristup i kopiju snimaka vezanih uz te istražne radnje.⁴⁹⁵⁰ Na to je ESLJP zaključio da nedostatak postupovnih zaštitnih mjera doista može dovesti do rizika proizvoljnosti i poticanja na počinjenje kaznenih djela te da je na tužiteljstvu da dokaže da nije bilo poticanja.⁵¹ Sud je smatrao da u ovom slučaju nije došlo do poticanja, ali da je svejedno došlo do povrede prava, navodeći kako u ovom slučaju podnositelju nije dana mogućnost sudjelovanja u postupku donošenja odluka i izvršavanja uvida u dokaze te da je stoga mogućnost podnositelja da se upozna s dokazima bila uvelike narušena tijekom postupka.⁵² Međutim, niti u ovom predmetu ESLJP nije utvrdio da je došlo do povrede prava na pravično

⁴⁴ *Ibid*, toč. 129.-135.

⁴⁵ ESLJP, *Bašić* protiv Republike Hrvatske, br. 22251/13, od 25. listopada 2016., toč. 30. i toč. 39.

⁴⁶ *Ibid*, toč. 35.

⁴⁷ *Ibid*, toč. 43.-44.

⁴⁸ ESLJP, *Matanović* protiv Republike Hrvatske, 2742/12, od 4. travnja 2017., toč. 114.-116.

⁴⁹ *Ibid*, toč. 147.

⁵⁰ *Ibid*, toč. 119.

⁵¹ *Ibid*, toč. 124.-130.

⁵² *Ibid*, toč. 183.-188.

suđenje iz čl. 6. st. 1. EKLJP zbog nedostatnog obrazloženja sudskog naloga za poduzimanje posebne dokazne radnje.

Praksa Ustavnog suda se u novije vrijeme također pridržava smjernica iz prakse ESLJP-a, navodeći u prethodno spomenutom predmetu U-III/1129/2017 da su telefonski razgovori obuhvaćeni pojmom prava na „osobni život“ te jamstvima slobode i tajnosti dopisivanja, kao i da isto takvo zadiranje može biti opravdano samo radi zaštite legitimnih ciljeva (čl. 16. i čl. 36. st. 2. Ustava te čl. 8. st. 2. EKLJP-a) i ako je razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u konkretnom slučaju (čl. 16. st. 2. Ustava). Također, pri ocjeni opravdanosti miješanja moraju se uzeti u obzir postupanja sudova tijekom određivanja tih mjera te odluke sudova pri odlučivanju o postupovnim jamstvima koje osumnjičenik ima na raspolaganju kako bi se zaštitio od neopravdanog ograničavanja svojih ljudskih prava.⁵³ Prethodno navedene presude su također utjecale na praksu VSRH-a, koji se nakon njihova donošenja češće referirao na tumačenje ESLJP-a u pogledu konvencijska prava kada se radilo o pitanju povreda čl. 6. i čl. 8. EKLJP-a, makar to i dalje nije izraženo u mjeri u kojoj bi trebalo biti, jer se VSRH često referira na njih kratkim navodima, umjesto da detaljnije obrazlaže svoju odluku u pogledu konvencijskih prava.⁵⁴

Jedan od primjera kako su ZKP-om osigurana procesna jamstva je činjenica da okrivljenik može zahtijevati reprodukciju snimke, odnosno uvid u zapis ili dokumentaciju što mu je državni odvjetnik dužan omogućiti (čl. 338. st. 4. ZKP-a). Sudac istrage također igra ključnu ulogu u zaštiti ljudskih prava kao filter i „druga ruka zaštite informacije“ u pogledu informacija dobivenih posebnih dokaznih radnji.⁵⁵

No, s obzirom na to da se posebne dokazne radnje poduzimaju tijekom izvida, tijekom njihova provođenja se ipak ne primjenjuju u punom opsegu sva procesna jamstva. Prema primjeru iz sudske prakse VSRH-a u predmetu I Kž-Us 143/2019-8, nezakonitim dokazom se ne smatra transkript razgovora koji je rezultat posebnih dokaznih radnji unatoč tome što je preveden od strane policijskih službenika, time naizgled kršeći pravo na prevođenje jer nije preveden od ovlaštenog sudskog tumača, jer u tom trenutku nije započeo kazneni postupak te se u tom slučaju nije radilo o povredi prava na prevođenje.⁵⁶

⁵³ USRH, U-III/1129/2017, od 17. siječnja 2019., toč. 7.-7.1.

⁵⁴ Karas, Ž., *op. cit.* u bilj. 35, str. 471.

⁵⁵ Vervaele, J., Posebne postupovne mjere i poštovanje ljudskih prava Glavni referat za III. sekciju (Kazneni postupak) Međunarodnog kongresa za kazneno pravo, održan na pripremnom kolokviju za Kongres (Pula, studeni 2008.), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2009), str. 956.

⁵⁶ VSRH, I Kž-Us 143/2019-8, od 28. rujna 2022., toč. 15.3.

Nužno je, dakle, da argumentacija suda uvijek bude popraćena kvalitetnom i sustavnom zaštitom osumnjičenikovih prava, kako što se tiče određivanja samih posebnih dokaznih radnji, tako i tijekom ocjene dokaza dobivenih tim radnjama. Zaštita tih prava nije moguća bez odgovarajućih jamstava poput zakonitog, dakle obrazloženog, naloga, koji je jedino moguć ispunjavanjem nužnih zakonskih pretpostavki, i mogućnosti osporavanja dokaza pribavljenih posebnim dokaznim radnjama.

2.6. Pitanje slučajnih nalaza

Što se tiče slučajnih nalaza, odnosno dokaza, ZKP to pitanje regulira u stavku 6. članka 335. gdje navodi da, ako se tijekom prikupljanja podataka nadzorom zabilježe podaci i obavijesti koje upućuju na neko drugo kataloško kazneno djelo i počinitelja, taj dio snimke će se prepisati i dostaviti državnom odvjetniku. Time je omogućeno korištenje tog dokaza u postupku za to kazneno djelo. ZKP čuvanjem tih dokaza za drugi kazneni postupak olakšava i omogućuje kazneni progon počinitelja koji bi inače mogli izbjeći kazneni progon. Ta kaznena djela ne moraju, kao što potvrđuje praksa VSRH-a u predmetu I Kž Us 144/2017-4, ni na koji način biti vezana s onim kaznenim djelima radi kojih je prvotno određena ta mjera, navodeći kako je nebitno ulazi li „takva kriminalna djelatnost u kaznena djela radi čijeg otkrivanja je nalog bio izdan, odnosno je li i u kojoj mjeri ona povezana s tim djelima“. Uz to, kako VSRH potvrđuje, moguće je upotrijebiti slučajne nalaze i ako se radi o sasvim drugoj osobi počinitelja od one prema kojoj su određene posebne dokazne radnje, jedini je uvjet da se radi o kataloškom kaznenom djelu.⁵⁷

Isto potvrđuje VSRH u predmetu I Kž-Us-123/2019, I Kž-Us-124/2019, gdje navodi da druga kaznena djela u vezi kojih su otkriveni slučajni nalazi svejedno moraju biti djela iz kataloga kaznenih djela. Također, ako se vode protiv okrivljenika kazneni postupak zbog više kaznenih djela od kojih su samo neka kataloška kaznena djela, slučajni nalazi do kojih se došlo rezultatima posebnih dokaznih radnji moći će se samo upotrijebiti samo kao dokaz za kataloška kaznena djela, što opet potvrđuje da slučajni nalazi ne moraju biti vezani s onim kaznenim djelima radi kojih je određena mjera, ali se svejedno mora poštovati materijalna pretpostavka

⁵⁷ VSRH, I Kž-Us 144/2017-4, od 8. studenog 2017.

da se radi o kataloškom kaznenom djelu kako ne bi došlo do zaobilaženja kataloga kaznenih djela za koja su posebne dokazne radnje dopuštene, tj. propisane.⁵⁸

U predmetu I Kž-Us 62/2020-4 je VSRH potvrdio zaključke iz predmeta I Kž-Us-123/2019, I Kž-Us-124/2019 i dodao da se ne pravi razlika na temelju toga u kojoj se „kategoriji“ nalazi kataloško kazneno djelo, odnosno nalazi li se u točki 1. ili točki 2. članka 334.⁵⁹ Time je indirektno na neki način i prošireno maksimalno vremensko trajanje za kaznena djela koja se nalaze u kategorijama osim prve, naravno, ako se pritom dođe do dokazima o njima, ali je time svejedno ostavljena mogućnost indirektno dulje upotrebe posebnih dokaznih radnji protiv tih „lakših“ kaznenih djela, makar slučajno.

2.7. Nezakoniti dokazi

Prema članku 29. stavku 4. Ustava i članku 10. ZKP-a, sudske odluke se ne mogu temeljiti na nezakonitim dokazima, odnosno na onima koji su pribavljeni na nezakonit način. Za sami sustav nezakonitih dokaza bitno je stavlja li se temelj prosuđivanja o tome radi li se o nezakonitom dokazu na zakonodavca ili na sudove.⁶⁰ Tako je ZKP-om detaljno propisano u kojim se slučajevima radi o nezakonitim dokazima. Dakle, nezakoniti dokazi su oni koji su „pribavljeni kršenjem Ustavom, zakonom ili međunarodnim pravom propisane zabrane mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja“ (čl. 10. st. 2. toč. 1. ZKP-a), „povredom Ustavom, zakonom ili međunarodnim pravom zajamčenih prava obrane, prava na ugled i čast, te prava na nepovredivost osobnog i obiteljskog života“ (čl. 10. st. 2. toč. 2. ZKP-a), u što naravno spadaju nezakoniti dokazi pribavljeni posebnim dokaznim radnjama, kao i oni koji su pribavljeni povredom odredaba ZKP-a i koji su izrijekom definirani u ZKP-u (čl. 10. st. 2. toč. 3. ZKP-a). Zabranjeno je „ulančavanje“ nezakonitih dokaza, odnosno upotreba dokaza koji je proizašao iz nezakonitog dokaza (čl. 10. st. 2. toč. 4. ZKP-a). Isti takav dokaz je sam po sebi također nezakonit. Bitno je napomenuti da nisu nezakoniti dokazi pribavljeni kršenjem zajamčenih prava obrane, prava na ugled i čast i prava na nepovredivost osobnog i obiteljskog života ako se radi o teškim oblicima kaznenih djela iz nadležnosti županijskih sudova, kod kojih je interes kaznenog progona i kažnjavanja počinitelja veći od interesa zaštite navedenih

⁵⁸ VSRH, I Kž-Us-123/2019, I Kž-Us-124/2019, od 14. studenog 2019.

⁵⁹ VSRH, I Kž-Us 62/2020-4, od 24. rujna 2020.

⁶⁰ Bojanić, I.; Đurđević, Z., Dopuštenost uporabe dokaza pribavljenih kršenjem temeljnih ljudskih prava. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2008), str. 975.

prava (čl. 10. st. 3. ZKP-a), u što i spadaju kataloška kaznena za koje je moguće izricanje posebnih dokaznih radnji.⁶¹ No, u takvom se slučaju presuda ipak ne može temeljiti isključivo na takvom dokazu (čl. 10. st. 4. ZKP-a). Takva odredba je djelomično i podržana ranijom praksom ESLJP-a, gdje ESLJP navodi da se ne može načelno isključiti da postupak svejedno može ostati pravičan makar se tijekom postupka upotrijebio nezakonit dokaz.⁶² Tako je ZKP-om propisana navedena mogućnost upotrebe takvog dokaza, na temelju načela vaganja interesa, ali samo za najteža kaznena djela te je opet ta mogućnost ograničena time da moraju postojati pak neki drugi dokazi koji bi svojom uvjerljivošću mogli opravdati osuđujuću presudu, uz sam taj nezakoniti dokaz.

Na temelju navedenoga, Ustavni sud u predmetu U-III/452/2018 navodi, na temelju prakse ESLJP-a, da pravo na pravično suđenje neće uvijek biti povrijeđeno ako se presuda temelji na nezakonitom dokazu, već treba uzeti u obzir je li cjelokupni postupak bio pravičan, u smislu da su poštovana prava obrane, a treba uzeti u obzir je li takav nezakoniti dokaz zaista bio jedini i odlučujući temelj osude. Sudovi su u svakom slučaju dužni dati potrebno obrazloženje o autentičnosti dokaza i dokaznoj vrijednosti istog te čak i kada su određene mjere nezakonite, to ne znači da tako prikupljeni dokazi dovode do povrede prava na pravično suđenje.⁶³

Nezakoniti dokazi u pogledu posebnih dokaznih radnji, dakle, su oni koji nastaju ako izostane jedna od materijalnih ili formalnih pretpostavki te ako je trajanje prekoračilo zakonom određene rokove, odnosno ako su povrijeđene određene zaštitni forme okrivljenika koje su usredotočene na obranu određenih njegovih osobnih prava i sloboda.⁶⁴ Tako su nezakoniti dokazi oni, primjerice, koji su nastali na temelju nezakonitog sudskog naloga za određivanje posebnih dokaznih radnji. Bitno je napomenuti da ZKP ne propisuje *ex lege* nezakonitost dokaza koji su nastali na temelju neobrazloženog, a time i nezakonitog prema praksi ESLJP-a, naloga.⁶⁵ Također, kako je VKSRH u predmetu I Kž-Us-26/2021-4 odgovorio na žalbu okrivljene kojom je tražila da se izuzme nalog kao nezakoniti, sami nalog ne predstavlja dokaz

⁶¹ Aljinović, N. Sudska kontrola zakonitosti dokaza pribavljenih posebnim dokaznim radnjama. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, 2(2021), str. 306.

⁶² Krapac, D., Nezakoniti dokazi u kaznenom postupku prema praksi Europskog suda za ljudska prava. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 6(2010), str. 1226.

⁶³ USRH, U-III/452/2018, od 22. travnja 2021., toč. 7.1.-7.4.

⁶⁴ Krapac, D., *op. cit.* u bilj. 9, str. 448.

⁶⁵ Aljinović, N., *op. cit.* u bilj. 61, str. 305.

te se kao takav ne može izuzeti, već samo rezultati takvog naloga su dokazi, bili zakoniti ili nezakoniti.⁶⁶

Nezakoniti dokazi se ne smiju koristiti kao dokaz u postupku (osim navedene iznimke iz čl. 10. st. 3. ZKP-a), kao ni saznanja koja proizlaze iz takvih dokaza (tzv. „plodovi otrovne voćke“). Kako je potvrđeno sudskom praksom, kada se radi o dokazima koji se temelje na nezakonitim dokazima te kada se okrivljenik žali na iste, na predsjedniku optužnog vijeća je obveza da pozove okrivljenika da precizira koji su to točno dokazi koje je potrebno izdvojiti.⁶⁷

Upotreba nezakonitih dokaza predstavlja bitnu povredu odredaba kaznenog postupka apsolutnog karaktera, stoga se oni moraju izdvojiti iz spisa predmeta već tijekom prethodnog postupka (čl. 86. st. 1. i čl. 351. st. 1. ZKP-a) i priprema za raspravu (čl. 371. st. 3. ZKP-a).⁶⁸ Time se sprječava da sud koji će u konačnici odlučivati o krivnji i kazni okrivljenika bude upoznat sa sadržajem nezakonitog dokaza, te da nezakoniti dokaz kontaminira svijest suca ili makar podsvjesno utječe na njegovu odluku.

Prema rješenju Županijskog suda u Rijeci u predmetu KŽ-425/2022-4, nezakonitim dokazom se smatra snimka razgovora sačinjena mobitelom oštećenice zbog nedostatka formalne pretpostavke sudbenog naloga, kao i zbog činjenice da osoba čiji se razgovor snima nije znala niti je dala pristanak za snimanje, pa se u tom slučaju radilo o nezakonitom dokazu zbog povrede prava na zaštitu osobnog i obiteljskog života, ugleda i časti i prava na privatnost. Kako se u predmetu radilo o kaznenom dijelu prijetnje, odnosno o kaznenom djelu koje nije u nadležnosti županijskih sudova, nije bilo moguće vagati navedeni dokaz, odnosno primijeniti iznimku iz čl. 10. st. 3. ZKP-a. Isto tako, kako navodi Županijski sud u Rijeci, nije moguće prihvatiti žalbeno ukazivanje na mogućnost nekog drugog kaznenog djela (u smislu da je oštećenica postupala u „zaštiti svog života od okrivljenika“) jer isto nije predmet „osnovanog sumnjičenja od strane ovlaštenog državnog odvjetnika“.⁶⁹ Makar navedena snimka ima sličnosti s posebnom dokaznom radnjom tajnog tehničkog snimanja osoba, ne može se izjednačiti s njome, jer je za posebne dokazne radnje potrebno da se, kako navodi Županijski sud, „nalažu od strane suca istrage uz brojne zakonske pretpostavke i ograničenja za isto“.⁷⁰ Upravo su ta ograničenja i zaštite u obliku potrebnih pretpostavki nužni radi osiguravanja

⁶⁶ VKSRH, I KŽ-Us-26/2021-4, od 8. rujna 2021., toč. 6.

⁶⁷ Županijski sud u Rijeci, KŽ-165/2022-5, od 20. srpnja 2022., toč. 7.2.

⁶⁸ Aljinović, N. (2021). Sudska kontrola zakonitosti dokaza pribavljenih posebnim dokaznim radnjama. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, 28 (2), str. 339.

⁶⁹ Županijski sud u Rijeci, KŽ-425/2022-4, od 19. siječnja 2023., toč. 7.

⁷⁰ *Ibid*, toč.6.

potrebnog poštovanja ustavnih prava, odnosno zakonitosti dokaza pribavljenih takvim tajnim radnjama.

Sama odluka o tome radi li se o nezakonitom dokazu ili ne je, kako zaključuje VSRH prema praksi ESLJP-a u predmetu I Kž-Us 116/2017-4, u isključivoj nadležnosti domaćih sudova, dok je zadaća ESLJP-a samo utvrditi jesu li okrivljeniku osigurana dovoljna procesna jamstva.⁷¹ Unatoč tome, samo isključivanje dokaza kao nezakonitih ne bi trebala biti glavna mjera kojom se sanira šteta nastala upotrebom nezakonitih dokaza, kako i zaključuje ESLJP.⁷²

⁷¹ VSRH, I Kž-Us 116/2017-4, od 5. rujna 2017.

⁷² Karas, Ž., *op. cit.* u bilj. 35, str. 480.

3. NADZOR I TEHNIČKO SNIMANJE TELEFONSKIH RAZGOVORA I DRUGIH KOMUNIKACIJA NA DALJINU

3.1. Povijesna pozadina

Kako je kraj 19. stoljeća donio razvoj prvih pravih uređaja za komunikaciju na daljinu, time je omogućeno veliko međupovezivanje na lokalnoj i svjetskoj razini. S tim međupovezivanjem je dakako postalo moguće, a i nužno, nadzirati takvu vrstu komunikacije s ciljem da se otkriju počinitelji kaznenih djela. No, to nadziranje donosi sa sobom pitanje ograničavanja temeljnih ljudskih prava poput prava na nepovredivost osobnog i obiteljskog života te prava na slobodu i tajnost dopisivanja.⁷³ Na početku je ta vrsta nadziranja smatrana dopuštenim načinom otkrivanja informacija o počiniteljima kaznenih djela od strane državnih vlasti. To je bilo i potvrđeno presudom *Olmstead v. United States* iz 1928., gdje je Vrhovni sud SAD-a, donio odluku u kojoj je izjavio da nadziranjem telefonskih komunikacija bez sudskog naloga nije povrijeđeno pravo zajamčeno IV. amandmanom (zaštita od nerazumnih pretraga i oduzimanja predmeta).⁷⁴ Vrhovni sud SAD-a je kasnije, u presudi *Katz v. United States* iz 1967., promijenio mišljenje te proširio zaštitu privatnosti koju pruža IV. amandman na ona mjesta gdje osoba može razumno očekivati privatnost.⁷⁵ Unatoč tome, u SAD-u svejedno postoji znatan problem masovnog neovlaštenog nadziranja od strane državnih vlasti, što je postalo velikom točkom rasprave u 2013. kada je američki zviždač Edward Snowden objavio tajne dokumente Nacionalne sigurnosne agencija SAD-a koji su javnosti otkrili veliki razmjer tog nadzora, koji nije samo ograničen na SAD, nego se i tiče drugih dijelova svijeta.⁷⁶

Što se tiče Hrvatske, Zakon o kaznenom postupku iz 1997. godine (ZKP/97)⁷⁷ je u članku 180. uveo privremeno ograničavanje ustavnih prava i sloboda radi pribavljanja podataka i dokaza za provedbu kaznenog postupka gdje spada i „tehničko snimanje telefonskih razgovora, odnosno sredstva za tehničko komuniciranje na daljinu“. ZKP/08 preuređuje privremeno ograničavanje ustavnih prava i sloboda radi pribavljanja podataka i dokaza u

⁷³ Krapac, D., *op. cit.* u bilj. 9, str. 333.

⁷⁴ *Olmstead v. United States*, 277 U.S. 438 (1928), od 4. lipnja 1928.

⁷⁵ *Katz v. United States*, 389 U.S. 347 (1967), od 18. prosinca 1967.

⁷⁶ Gellman, Barton. Edward Snowden, after months of NSA revelations, says his mission's accomplished, The Washington Post, 23. 12. 2013, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/edward-snowden-after-months-of-nsa-revelations-says-his-missions-accomplished/2013/12/23/49fc36de-6c1c-11e3-a523-fe73f0ff6b8d_story.html, preuzeto 9. kolovoza 2024.

⁷⁷ Zakon o kaznenom postupku (NN 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02, 62/03, 178/04, 115/06)

posebne dokazne radnje.⁷⁸ Uz to, radnja tehničkog snimanje telefonskih razgovora, odnosno sredstva za tehničko komuniciranje na daljinu mijenja opseg te se proširuje nadzor na sve druge komunikacije na daljinu. Također, bitna novina tog zakona je proširenje opsega osoba za koje je moguće propisati nadzor te se sada uključuju i osobe koje, između ostalog, kriju počinitelja ili mu pomažu u skrivanju tragova kaznenog djela.

3.2. Opseg nadzora

Komunikacije obuhvaćene mjerama nadzora i tehničkog snimanja su, uz telefonske razgovore, i sva druga moguća općenja na daljinu. Kao što je već spomenuto, takvo stajalište je zauzeo i ESLJP te nadzor nad takvim komunikacijama predstavlja ograničenje prava na privatnost i tajnost dopisivanja.⁷⁹ Takav izričaj je važan jer se time pokrivaju sve vrste komunikacija, koje mogu poprimiti različite oblike. Dakle, ovdje bi spadali usmeni razgovori, elektronička pošta, SMS i MMS poruke te najnovije vrste komunikacije poput *WhatsApp*, *Skypea*, *Facebook Messengera* i raznih drugih.⁸⁰

Posebna dokazna radnja nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu ima sličnost s dokaznom radnjom pretrage pokretne stvari i bankovnog sefa iz čl. 257. ZKP-a, kojom je propisano da pretraga pokretnih stvari obuhvaća, između ostalog, „i pretragu računala i s njim povezanim uređaja, drugih uređaja koji služe prikupljanju, pohranjivanju i prijenosu podataka, telefonskim, računalnim i drugim komunikacijama i nositelja podataka“. Naravno, osim što se odvijaju u različitim stadijima cjelokupnog kaznenog postupka, glavna razlika je u tome što se kod pretrage pokretne stvari ta stvar oduzima te nadležne vlasti imaju cjelokupan fizički pristup oduzetom uređaju, dok se kod nadzora i tehničkog snimanja radi o tajnoj mjeri koja se poduzima „izdaleka“, bez znanja osobe u odnosu na koju je naložena. Također, kod pretrage postoji obveza osobe koja koristi ili ima pristup tom uređaju o kojemu se radi da nadležnim tijelima omogući pristup tom uređaju, dok je kod posebnih dokaznih radnja takav pristup, naravno, nemoguć jer je smisao posebnih dokaznih radnji te jedno od glavnih obilježja upravo tajnost. Ključna je razlika i u tome da je, kada se radi o nadzoru i tehničkom snimanju, jedan od ciljeva i otkriti sadržaj buduće komunikacije

⁷⁸ Gluščić, S. *op. cit.* u bilj. 16, str. 557.

⁷⁹ ESLJP, Dragojević protiv Republike Hrvatske, 68955/11, od 15. siječnja 2015., toč. 78.

⁸⁰ Krapac, D., *op. cit.* u bilj. 9, str. 334.

koja može, makar iz samog sadržaja komunikacije naizgled nije jasno o kojem se kaznenom djelu radi, uputiti na sadržaj i trajanje kaznenog djela, dok je kod pretrage cilj otkriti sadržaj već gotove komunikacije te putem toga i dokaze o već, uglavnom, dovršenim kaznenim djelima. Primjerice, u predmetu Kž-113/2022-4 Županijskog suda u Šibeniku gdje se radilo o kaznenom djelu neovlaštene proizvodnje i prometa droge, određena je mjera tajnog nadzora i tehničkog snimanja komunikacija, koje su uključivale i telefonske razgovore i SMS poruke između optuženika i druge osobe. Detaljnom analizom tih međusobnih komunikacija su otkrivene informacije o samoj prodaji droge i o tome u koliko navrata se isto dogodilo, makar su se tijekom tih komunikacija služili šiframa.⁸¹

Posebnost mjera nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu u usporedbi s drugim posebnim dokaznim radnjama je u mogućnosti izricanja ne samo protiv osobe za koju postoji osnove sumnje da je počinila kataloško kazneno djelo, već i prema osobama za koje postoje osnove sumnje da počinitelju prenose priopćenja i poruke u svezi s djelom, odnosno da se počinitelj služi s njihovim priključcima na telefon ili drugim telekomunikacijskim sredstvom poput mobitela ili računala. Opet, bitno je istaknuti da ZKP i za te osobe traži postojanje iste materijalne pretpostavke kao za osobu osumnjičenika, odnosno postojanje osnova sumnje. Također je, kao što je već spomenuto, moguće izreći tu mjeru prema osobama koje kriju ili pomažu počinitelju kaznenog djela ili mu prikrivanjem sredstva, tragova ili predmeta nastalih ili pribavljenih kaznenim djelom pomažu da ne bude otkriven (čl. 332. st. 7. ZKP-a). Broj osoba pogođenih tom mjerom je potencijalno veći od ostalih posebnih dokaznih radnji jer se krše Ustavom zajamčena prava na privatnost ne samo osobama koje su direktno obuhvaćene tim mjerama nego i svakoj trećoj osobi s kojom oni stupaju u kontakt. Stoga je ovdje veoma izražena važnost primjene načela razmjernosti od strane suca istrage i državnog odvjetnika kako bi se te mjera ograničila samo na slučajeve gdje je to apsolutno neophodno.

Također, važno je spomenuti da, po praksi VSRH-a, pitanje gdje se nalazi osoba u trenutku izvođenja te mjere nije važno. To je utvrđeno u predmetu I Kž-Us 104/12-5 u kojem je okrivljenik istaknuo prigovor da je za vrijeme njegova boravljenja na području Kraljevine Španjolske trebalo postojati odobrenje pravosudnih tijela te zemlje. Sud to utvrđuje kao neosnovano te obrazlaže ovako: „...navedena se mjera odnosi na konkretnu osobu i broj telefonskog aparata tako da odlazak okrivljenika na područje druge države ne utječe na

⁸¹ Županijski sud u Šibeniku, Kž-113/2022-4, od 6. listopada 2022., toč. 7.4.-7.8.

valjanost navedene dokazne radnje...“.⁸² Time je osigurana veća fleksibilnost u pogledu opsega i provođenja te mjere, kao i određena mjera prekograničnosti u pogledu provođenja te posebne dokazne radnje.

3.3. Provođenje nadzora

Nakon izdavanja sudskog, odnosno državnoodvjetničkog naloga, on se predaje policiji te se nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu vrši u prostorijama policije. Način provođenja nadzora detaljnije propisuje Pravilnik o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji⁸³ (dalje u tekstu: Pravilnik). Kako bi se što lakše omogućio nadzor, policiji u radu pomaže Operativno-tehnički centar za nadzor telekomunikacija (dalje u tekstu: OTC). OTC je državno tijelo koje upravlja mjerom tajnog nadzora telekomunikacijskih usluga te na zahtjev zakonom ovlaštenih tijela, provodi nadzor nad komunikacijama građana.⁸⁴ Ovlasti OTC-a su propisane Zakonom o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske⁸⁵ (dalje u tekstu: ZSOSRH). OTC, dakle, obavlja aktivaciju i upravlja mjeru tajnog nadzora telekomunikacijskih usluga te ostvaruje koordinaciju između pravnih i fizičkih osoba koje raspolažu javnom telekomunikacijskom mrežom i tijela koja su ovlaštena za primjenu mjera tajnog nadzora telekomunikacija (čl. 18. st. 1. ZSOSRH-a). Ta tijela su kazneni sudovi, državno odvjetništvo, policija, VSRH te Sigurnosno-obavještajna agencija (kada se nadzor vrši prema Zakonu o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske, a ne prema ZKP-u).

Uz to, Zakonom o elektroničkim komunikacijama⁸⁶ (dalje u tekstu: ZEK) propisana je obveza operatora, odnosno davatelja komunikacijskih usluga da o vlastitom trošku osiguraju i održavaju funkciju tajnog nadzora elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga, kao i održavanje elektroničkih komunikacijskih vodova do operativno-tehničkog tijela nadležnog za aktivaciju i upravljanje mjerom tajnog nadzora elektroničkih komunikacija, odnosno OTC-a (čl. 52. st. 1. ZEK-a).

⁸² VSRH, I Kž-Us 104/12-5, od 5. prosinca 2012.

⁸³ Pravilnik o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji (NN 102/09)

⁸⁴ Mrežna stranica Sigurnosno-obavještajne agencije, <https://www.soa.hr/hr/o-nama/sigurnosno-obavjestajni-sustav-rh/>, preuzeto 11. kolovoza 2024.

⁸⁵ Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske (NN 79/06, 105/06)

⁸⁶ Zakon o elektroničkim komunikacijama (NN 76/22, 14/24)

OTC osigurava policiji tehničke uvjete za provedbu nadzora te da vrši ukapčanje i transfer neobrađenih sadržaja i podataka od davatelja telekomunikacijskih usluga za nadziranu komunikaciju do prostorija policije (čl. 3. Pravilnika).

Policija na pogodan način pohranjuje sadržaj i podatke nadzirane komunikacije za vrijeme trajanja nadzora u svojim prostorijama. Također se osiguravaju tehnički i programski preduvjeti za obradu privremeno pohranjenog zapisa, snimanje i dostavu snimke i dokumentacije tehničkog zapisa (čl. 4. Pravilnika). Pomoću odgovarajućeg tehničkog sučelja policija vrši nadzor komunikacija te sastavlja sažetke nadzirane komunikacije koji predstavljaju dokumentaciju tehničkog zapisa (čl. 5. Pravilnika). Policija također vrši kriminalističko-analitičku obradu prikupljenih podataka. Dokumentacija tehničkog zapisa se izrađuje u dva primjerka, jedan se čuva u policijskoj arhivi, a drugi se dostavlja državnom odvjetniku uz prikupljene snimke i dokumentaciju.

Policija je dužna dostaviti dnevna izvješća i dokumentaciju tehničkog zapisa o tijeku provođenja nadzora državnom odvjetniku na njegov zahtjev. Po završetku nadzora, sve snimke ostvarene komunikacije snimaju se i dostavljaju državnom odvjetniku na odgovarajućem elektronskom mediju za ukupno vrijeme trajanja zajedno s dokumentacijom tehničkog spisa (čl. 35. Pravilnika). Sudac istrage također može tijekom provođenja nadzora zatražiti dostavu dnevnih izvješća i dokumentacije tehničkog zapisa od policije radi ocjene osnovanosti njihova daljnjeg provođenja te može u svako doba zahtijevati od državnog odvjetnika da mu dostavi izvješće o tijeku radnji i potrebi njihova daljnjeg provođenja čime se dodatno dopunjava sudska kontrola nad tim radnjama.

ZKP ne predviđa mogućnost umnažanja rezultata posebnih dokaznih radnji, već samo mogućnost reprodukcije CD/DVD medija na kojima se nalaze tonski zapisi zabilježenih razgovora, što, prema stajalištu Ustavnog suda u predmetu U-III/1007/2021, ne predstavlja povredu postupovnih jamstava okrivljenika.⁸⁷

Uz prethodno navedene mjere, moguća je mjera provjere uspostave telekomunikacijskog kontakta (čl. 339.a ZKP-a). Ta mjera se izriče za ona kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora od pet godina ili više te nju također provodi policija putem OTC-a na temelju naloga suca istrage. U sklopu te mjere se provjeravaju istovjetnost, trajanje i učestalost komunikacije s određenim komunikacijskim adresama, utvrđuje se položaj

⁸⁷ USRH, U-III/1007/2021, od 11. ožujka 2021., toč. 15.1.

komunikacijskog uređaja te mjesto na kojima se nalaze osobe koje uspostavljaju elektroničku komunikacijsku vezu.

3.4. Uporaba rezultata nadzora

ZKP propisuje u čl. 338. st. 1. da se rezultati provedenih nadzora smiju koristiti kao dokaz u postupku samo protiv osobe za koje su postojale osnove sumnje, uz prethodno spomenute slučajne nalaze. Dokaz je snimka, dok prijepis, odnosno transkript sam po sebi nije dokaz, već ima ulogu pomoćnog tehničkog sredstva u kaznenom postupku.⁸⁸ Snimka, zapis i dokumentacija se čuvaju zapečaćeni u državnom odvjetništvu. Kada je to moguće s obzirom na okolnosti, sudac istrage će na prijedlog državnog odvjetnika naložiti da se za spis predmeta odvoje samo oni dijelovi snimke, zapisa i dokumentacije koji se odnose na taj kazneni postupak (čl. 338. st. 2. ZKP-a). Okrivljenik ima pravo tražiti reprodukciju snimke, odnosno uvid u zapis ili dokumentaciju te može na raspravi predložiti da se reproduciraju određeni dijelovi snimke ili cijela snimka. Nepoštivanje prava okrivljenika na uvid u dokaze predstavlja povredu članka 6. stavka 1. EKLJP koji jamči pravo na pošteno suđenje. To je potvrđeno u predmetu *Matanović*, gdje je ESLJP utvrdio da je došlo do povrede tog članka jer domaći sudovi nisu omogućili podnositelju zahtjeva odgovarajući uvid u dokaze te je time onemogućeno njemu pripremanje kvalitetne obrane.⁸⁹

Pri izvođenju zaključaka iz sadržaja telefonskih razgovora pribavljenih primjenom posebnih dokaznih radnji, potrebno je sadržaj detaljno obrazložiti te argumente na temelju njih povezati s dokazima u spisu.⁹⁰ Također, postojanje tehničkih smetnji tijekom razgovora (primjerice, nejasnost pojedinih riječi) ne mora utjecati na vjerodostojnost snimki tih razgovora ako sud može pravilno i smisleno utvrditi zaključak na temelju konteksta, odnosno ostalih činjenica koje proizlaze iz drugih dokaza te činjenica koje proizlaze iz same te snimke razgovora (primjerice, kada se točno razgovor dogodio i kakvu vezu to može imati s ostalim činjenicama).⁹¹

⁸⁸ Karas, Ž., *op. cit.* u bilj. 38, str. 276.

⁸⁹ ESLJP, *Matanović protiv Republike Hrvatske*, 2742/12, od 4. travnja 2017., toč. 160.-188.

⁹⁰ VSRH, I Kž-Us 3/2019-6, od 13. siječnja 2022., toč. 8.2.

⁹¹ *Ibid*, toč. 11.5.

Što se tiče pravičnosti postupaka u kojima se upotrebljavaju rezultati nadzora, ESLJP u predmetu *Dragojević* ističe da, pri utvrđivanju te činjenice, treba se uzeti u obzir: a) je li okrivljeniku dana prilika da ospori autentičnost dokaza, b) je li okrivljeniku dana prilika da se protivi njihovoj uporabi te c) kvaliteta dokaza, kao i to „stvaraju li okolnosti u kojima su oni pribavljeni sumnju u pouzdanost i točnost dokaza“.⁹²

⁹² ESLJP, *Dragojević* protiv Republike Hrvatske, 68955/11, od 15. siječnja 2015., toč. 129.

4. PRESRETANJE, PRIKUPLJANJE I SNIMANJE RAČUNALNIH PODATAKA

4.1. Povijesna pozadina

Nagli razvoj računalne tehnologije sredinom 20. stoljeća donio je sa sobom velike napretke u pogledu, između ostaloga, načina komuniciranja i pohrane podataka. Premda su te promjene omogućile veliki napredak što se tiče mogućnosti razmjene informacija, isto tako je to otvorilo vrata za uporabu tih novih tehnologija za izvršavanje ili za pomoć pri izvršavanju kaznenih djela. Na temelju toga, stvorila se potreba da se nadležnim vlastima omogući način za izvršavanje nadzora nad tim vrstama računalnog, bilo izravno računalnog, u smislu da se ta kaznena djela izvršavaju pomoću računala, odnosno nad kaznenim djelima koja su potpomognuta računalnom tehnologijom. Zbog rastuće opasnosti od te nove dimenzije kriminaliteta, bilo je potrebno ishoditi izmjene u nacionalnim zakonodavstvima i osigurati veću mjeru međunarodne suradnje u pogledu istrage i sankcioniranja tih kaznenih djela. To je dovelo do izrade Konvencije o kibernetičkom kriminalu⁹³ (dalje u tekstu: Konvencija), čija izrada je započela 1997. godine, a završila 2001. njezinim usvajanjem na konferenciji Vijeća Europe. Hrvatska je Konvenciju potpisala 2001. godina te ratificirala u Saboru 2002. godine. Konvenciju su ratificirale i zemlje izvan samog Vijeća Europe, primjerice SAD, Japan i Australija uslijed čega je postala važan temelj usklađivanja nacionalnih zakonodavstava koja reguliraju problematiku vezanu uz računalni kriminalitet.

Konvencija je, između ostaloga, propisala obvezu državama potpisnicama da u nacionalna zakonodavstva uvedu postupovne izmjene koje bi se primjenjivale na računalna kaznena djela propisana Konvencijom, na „druga kaznena djela počinjena pomoću računalnog sustava“ te da uvedu postupovne izmjene koje se tiču prikupljanja samih dokaza o kaznenom djelu u elektroničkom obliku. Te mjere uključuju ovlasti za izdavanje naloga za, između ostalog, dostavu računalnih podataka, mjere pretrage i oduzimanje pohranjenih računalnih podataka, mjeru prikupljanja računalnih podataka u realnom vremenu te mjeru presretanja podataka o sadržaju. Konvencija također propisuje obvezu očuvanja ljudskih prava pri izvršavanju tih postupovnih mjera (čl. 15. Konvencije).

⁹³ Konvencija o kibernetičkom kriminalu (MU 9/02)

Što se tiče hrvatskog zakonodavstva, posebna dokazna radnja presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka je jedna od novijih posebnih dokaznih radnji. Uvedena je u novom ZKP-u iz 2008. godine na temelju Prijedloga ZKP-a od strane Vlade Republike Hrvatske, čiji je cilj bio, između ostaloga, uskladiti zakonodavstvo Republike Hrvatske s pravnim aktima Vijeća Europe, dok je dokaznu radnju pretrage računalnih sustava već propisivao raniji ZKP/97.⁹⁴

4.2. Opseg nadzora

Premda sam ZKP ne propisuje definiciju „računalnih podataka“, Konvencijom je propisano da se računalnim podacima smatraju „svako iskazivanje činjenica, informacija ili koncepata u obliku prikladnom za obradu u računalnom sustavu, uključujući i program koji je u stanju prouzročiti da računalni sustav izvrši određenu funkciju“ (čl. 1. toč. b. Konvencije). Navedena definicija je relativno široka, stoga ona predstavlja dosta veliki raspon toga što se može smatrati računalnim podatkom. Isto tako, potrebno je razmotriti što se prema Konvenciji smatra računalom. Dakle, računalo, odnosno računalni sustav obuhvaća „svaku napravu ili skupinu međusobno spojenih ili povezanih naprava, od kojih jedna ili više njih na osnovu programa automatski obrađuju podatke“ (čl. 1. toč. a. Konvencije). Pod istu definiciju je moguće podvući razne uređaje, poput mobilnih telefona, što dovodi do neke vrste preklapanja sa prethodno opisanom posebnom dokaznom radnjom nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora na daljinu, o čemu će više biti riječ u zasebnom poglavlju.

Posebna dokazna radnja presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka također, kao i radnja tajnog nadzora komunikacija, ima određena preklapanja u pogledu opsega nadzora s istražnom radnjom pretrage pokretnih stvari. Kod obje radnje se radi o prikupljanju podataka računala i s njim povezanih uređaja, odnosno drugih uređaja koji mogu služiti za prikupljanje, pohranjivanje i prijenos podataka. Razlika je u tome što se dotična posebna dokazna radnja izvršava u tajnosti te je razlika u tome što uključuje indirektan pristup samo određenim podacima radnjom presretanja, prikupljanja i snimanja tih podataka, dok dokazna radnja pretrage obuhvaća cjelokupnu pretragu računala, odnosno sličnog uređaja te time svih pohranjenih podataka koji se nalaze na njemu ili na povezanim uređajima. To nije slučaj kod

⁹⁴ Prijedlog Zakona o kaznenom postupku, klasa: 740-02/08-01/02, Urbroj: 65-08-02, od 23. lipnja 2008.

ove posebne dokazne radnje koja samo obuhvaća komunikaciju koja se odvija između računalnih sustava.⁹⁵ Nadzirani računalni podaci mogu uključivati različite vrste komunikacije, poput elektroničke pošte, programa za glasovnu komunikaciju putem interneta, aplikacija za dopisivanje te raznih drugih. Također, nadzor može obuhvatiti i akustični i videonadzor snimanjem podataka s ugrađene ili spojene web-kamere, odnosno mikrofona.⁹⁶ Navedeno podrazumijeva djelomično preklapanje s posebnom dokaznom radnjom ulaska u prostorije radi provođenja nadzora i tehničko snimanje prostorija, a obje posebne dokazne radnje mogu ispuniti sličnu svrhu.

Što se tiče razlikovanja ove posebne dokazne radnje od pretrage pokretne stvari prema sudskoj praksi, VKSRH je u predmetu I Kžmp 5/2023-4 odlučio, odgovarajući na žalbu okrivljene u kojoj ona ističe da se trebala provesti posebna dokazna radnja presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka umjesto pretrage pokretne stvari te zbog čega se radi o nezakonitim dokazima, da je ispravno određena pretraga umjesto posebne dokazne radnje jer se posebne dokazne radnje određuju pisanim, obrazloženim nalogom te da se na mobilnom uređaju, unutar aplikacije *Snapchat* nalaze poruke i računalni podaci koji se nalaze pohranjeni na određenom mobitelu.⁹⁷ Stoga, moguće je zaključiti da se razlika između posebne dokazne radnje i prethodno navedene istražne radnje nalazi u tome što pretraga obuhvaća sav sadržaj koji je pohranjen na određenom računalnom sustavu, dok je fokus posebne dokazne radnje presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka isključivo prikupljanje komunikacije koja se odvija u određenom realnom vremenu između ciljanog računala i bilo kojeg drugog njime povezanog računala, bilo putem internetske veze ili kakve druge.

U istom vidu, VKSRH je u predmetu I Kž-Us-61/2023-4 ukazao na razliku između dokazne radnje pretrage pokretne stvari i posebnih dokaznih radnji tajnog nadzora komunikacija i presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka, navodeći da je svrha tih posebnih dokaznih radnji „nadzor i presretanje raznih oblika komunikacije koji ne ostavljaju trag“ te bilježenje njihovog sadržaja u trenutku nastajanja. Nasuprot tome, kako navodi VKSRH, pretraga stvari obuhvaća utvrđivanje sadržaja koji se već nalazi na samom računalu.⁹⁸ Dakle, ključna je razlika da se kod posebnih dokaznih radnji radi o razmjeni podataka „u realnom vremenu“, što opet naglašava potrebu da se provode u apsolutnoj tajnosti, bez znanja

⁹⁵ Pajčić, M., Korištenje forenzičkim računalnim programima za prikupljanje dokaza u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 1(2009), str. 309.

⁹⁶ *Ibid.*, str. 283.-290.

⁹⁷ VKSRH, I Kžmp-5/2023-4, od 2. ožujka 2023., toč. 6.2.

⁹⁸ VKSRH, I Kž-Us-61/2023-4, od 10. svibnja 2023., toč. 5.1.

osobe na koju se odnose kako ne bi došlo do prestanka ili mijenjana načina odvijanja kriminalne aktivnosti prije negoli se prikupe podaci potrebni za izvide.

4.3. Provođenje nadzora

Provođenje ove posebne dokazne radnje je također detaljnije propisano Pravilnikom, kao i za prethodno izloženu posebnu dokaznu radnju. Pravilnikom je propisano da se presretanje, prikupljanje i snimanje računalnih podataka provodi iz prostora policije, odnosno drugih odgovarajućih prostora, s naglaskom na tome da se mora provoditi prikriveno (čl. 6. Pravilnika). Presretanje se provodi pomoću odgovarajućih programskih rješenja i tehničkih sučelja (čl. 7. Pravilnika). Ta rješenja se provode pomoću posebnih forenzičnih računalnih programa. Sami ti programi su po svojoj prirodi nalik računalnim programima koji se koriste u zlonamjerne svrhe, kao što su primjerice virusi, trojanski konji, crvi, itd. Ti programi se na ciljano računalo mogu unijeti putem interneta ili fizičkim pristupom, koje, naravno, mora ostati tajno kako bi se ostvarila svrha posebne dokazne radnje.⁹⁹

Dalje, propisano je da policija provodi privremeno elektroničko snimanje, odnosno pohranu presretanih i prikupljenih podataka za vrijeme trajanja ove posebne dokazne radnje u svojim prostorijama. Također, policija osigurava tehničke i programske preduvjete za obradu tih podataka, kao i za snimanje, te dostavu snimke i dokumentacije tehničkog zapisa (čl. 8. Pravilnika). Zadnje, pomoću odgovarajućih tehničkih i programskih rješenja policija provodi uvid u sadržaj tako prikupljenih podataka i sastavlja sažetke sadržaja koji predstavljaju dokumentaciju tehničkog zapisa (čl. 9. Pravilnika).

Također, kao i kod svake posebne dokazne radnje, policija dostavlja državom odvjetniku na njegov zahtjev dnevna izvješća i dokumentaciju tehničkog zapisa o tijeku provođenja posebnih dokaznih radnji (čl. 35. st. 1. Pravilnika). Po okončanju ove posebne dokazne radnje sve snimke presretanih, prikupljenih i snimljenih računalnih podataka snimaju se i dostavljaju državnom odvjetniku na odgovarajućem elektronskom mediju za ukupno vrijeme trajanja te radnje zajedno s dokumentacijom tehničkog zapisa (čl. 35. st. 2. Pravilnika). Na kraju, prilikom provedbe ove posebne dokazne radnje, kao i prilikom provedbe drugih

⁹⁹ Pajčić, M., *op. cit.* u bilj. 95, str. 283.-286.

posebnih dokaznih radnji, policija vrši kriminalističko-analitičku obradu prikupljenih i privremeno pohranjenih sadržaja pomoću odgovarajućih programskih rješenja.

Na kraju, što se tiče cilja provođenje ove posebne dokazne radnje naspram dokazne radnje pretrage pokretne stvari, VSRH je u predmetu I Kž-Us 28/16-4 istaknuo kako posebne dokazne radnje za cilj imaju „tajno praćenje kontakata i komunikacije između okrivljenika i drugih osoba u cilju otkrivanja kriminalne djelatnosti, uz privremeno na zakonu utemeljeno ograničenje određenih ustavnih prava građana radi prikupljanja podataka o kaznenom djelu i počinitelju praćenjem i "presretanjem" informacija odlučnih za uspješno vođenje kaznenog postupka“.¹⁰⁰ Dakle, kada se informacije već nalaze na određenom računalnom sustavu, nema potrebe odrediti ovu posebnu dokaznu radnju, već je nužno odrediti dokaznu radnju pretrage pokretne stvari.

4.4. Uporaba rezultata nadzora

Što se tiče samih rezultata nadzora, kao i kod posebne dokazne radnje nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu, snimke pribavljene provedbom ove radnje mogu se koristiti kao dokaz samo u postupku protiv osobe protiv koje su određene, kao i u slučaju prikupljanja slučajnih dokaza o drugom počinitelju kataloškog kaznenog djela, odnosno dokaza o drugom kataloškom kaznenom djelu (čl. 338. st. 1. ZKP-a). Snimke prikupljenih računalnih podataka se čuvaju zapečaćene u državnom odvjetništvu te uvelike vrijede iste odredbe koje su propisane za druge posebne dokazne radnje.¹⁰¹

¹⁰⁰ VSRH, I Kž-Us 28/16-4, od 26. siječnja 2017.

¹⁰¹ *Vide supra*: 3.4. Uporaba rezultata nadzora

5. RAZLIKOVANJE NADZORA I TEHNIČKOG SNIMANJA TELEFONSKIH RAZGOVORA I DRUGIH KOMUNIKACIJA NA DALJINU OD PRESRETANJA, PRIKUPLJANJA I SNIMANJA RAČUNALNIH PODATAKA

Posebna dokazna radnja nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu i posebna dokazna radnja presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka ispunjavaju sličnu svrhu, a to je prikupljanje sadržaja određene komunikacije koja može predstavljati dokaze, odnosno biti od svrhe u kaznenom postupku, u realnom vremenu, odnosno tijekom njezinog odvijanja. Međutim, između te dvije dokazne radnje postoji razlika u pogledu toga kada se određuju, odnosno u kojim slučajevima te u odnosu na koje uređaje.

Posebna dokazna radnja nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu se određuje kada su predmet nadzora telefonski razgovori i SMS poruke koje osoba protiv koje je radnja određena šalje s određenog uređaja, odnosno određenog telefonskog broja. Na temelju do sada izloženog, predmet te dokazne radnje su telefonski razgovori i poruke poslane s pojedinog telefonskog broja.¹⁰² Na temelju toga, rezultati te dokazne radnje su, dakle, snimke nadziranih razgovora i SMS poruke vršene s telefonskih brojeva pod nadzorom.¹⁰³ Prema tome, moguće je zaključiti, kako govori i samo ime te posebne dokazne radnje, da se ona u svakom slučaju određuje u odnosu na telefonske priključke i mobilne telefone. Navedeno predstavlja područje „isključive primjene“ te posebne dokazne radnje, što je ujedno i prva točka razlikovanja između te posebne dokazne radnje i radnje presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka.

Presretanje, prikupljanje i snimanje računalnih podataka ima za predmet računalo, odnosno računalni sustav i računalne podatke koje to računalo šalje ili prima od drugih takvih računalnih sustava. Rezultati te radnje su, slično kao i kod prethodno navedene posebne dokazne radnje, sadržaji komunikacije u realnom vremenu koji mogu uključivati elektroničku poštu, pozive putem aplikacija za glasovnu komunikaciju putem interneta te razne druge podatke čiji je pošiljatelj, odnosno primatelj nadzirano računalo. Dakle, područje „isključive primjene“ za ovu dokaznu radnju su svakako računala, odnosno računalni sustavi po čemu se ova posebna dokazna radnja razlikuje od prethodno navedene. Također, prema dosadašnjoj

¹⁰² VSRH, I Kž-U s 3/2019-6, od 13. siječnja 2022., toč. 11.2.

¹⁰³ VKSRH, I Kž-U s-14/2021-4, od 2. lipnja 2021., toč. 1.

sudskoj praksi, ova posebna dokazna radnja se izriče relativno rijetko naspram posebne dokazne radnje nadzora telekomunikacije koja je puno zastupljenija.

Na temelju gore navedenog, može se s relativnom sigurnošću zaključiti u kojem se slučaju određuje jedna posebna dokazna radnja, a kada druga, barem kada je iz samog predmeta komunikacije razvidno koja bi se radnja trebala primijeniti. Granica postaje ponešto mutnija kada se radi o aplikacijama za komunikaciju poput *WhatsApp*, *Vibera* i sličnih. Kako su navedene aplikacije dostupne i na mobilnim uređajima i na računalima, dolazi se do pitanja poput, primjerice, kada se radi o komunikaciji putem aplikacije *WhatsApp* putem mobilnog uređaja, je li to svejedno područje posebne dokazne radnje nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu ili je to pak područje primjene posebne dokazne radnje presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka?

Kako je prvi dio naziva prve posebne dokazne radnje jasan sam po sebi (nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora), potrebno je pojasniti što se to smatra drugom komunikacijom na daljinu. Dakle, kao što je već objašnjeno, u svakom slučaju su to SMS poruke. Kako ZKP ni Pravilnik ne propisuju detaljnije sadržaj nadzirane komunikacije na daljinu, potrebno je potražiti pojašnjenje u drugim propisima. Jedan od takvih propisa je Uredba o obvezama iz područja nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske za pravne i fizičke osobe u telekomunikacijama¹⁰⁴ (dalje u tekstu: Uredba). Uredbom se detaljnije propisuju obveze pravnih i fizičkih osoba koje javnom telekomunikacijskom mrežom i pružaju javne telekomunikacijske usluge i usluge pristupa. Ona ne odnosi izričito na tajni nadzor koji se provodi u kaznenom postupku, već na tajni nadzor u smislu ZSOSRH-a, ali je zbog potreba detaljnijeg tumačenja pojmova poput pojma „komunikacije“ korisno razmotriti definicije iz Uredbe.

Prema Uredbi, komunikacija je „svaka stalna ili privremena, komutirana ili paketna veza koja omogućuje prijenos, odašiljanje i prijам svake vrste signala i informacija između dvaju ili više korisnika telekomunikacijskog sustava, pri čemu korisnik može biti čovjek ili uređaj“, dok se sadržajem komunikacije smatra „informacija koja se razmjenjuje između dvaju ili više korisnika telekomunikacijskog sustava, pri čemu korisnik može biti čovjek ili uređaj“ (čl. 3. Uredbe). Na temelju toga, može se zaključiti da se pod komunikacijom na daljinu može smatrati svaka razmjena informacija između dva ili više korisnika koja se odvija putem

¹⁰⁴ Uredba o obvezama iz područja nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske za pravne i fizičke osobe u telekomunikacijama (NN 64/08, 76/13)

telekomunikacijskog sustava kojom raspolaže telekomunikacijski operater. Uredbom je detaljnije definirano što se smatra sadržajem komunikacije, navodeći da sadržaj komunikacije mora obuhvaćati „sve oblike komunikacije (govorne, tekstualne, slikovne, podatkovne, itd.) koja se odvija između subjekta (predmeta) tajnog nadzora i drugih korisnika telekomunikacijskih usluga“ (čl. 16. Uredbe).

Prema članku 15. Uredbe, tajni nadzor sadržaja komunikacije obuhvaća sadržaj komunikacije i podatke o nadziranoj komunikaciji. Što se smatra sadržajem komunikacije je već navedeno, dok podaci o nadziranoj komunikaciji moraju, prema Uredbi, sadržavati: 1. identifikacijske podatke sredstava za komuniciranje koja su pokušala ostvariti telekomunikacijsku vezu, neovisno o tome jesu li u tome uspjela ili ne, 2. druge podatke vezane uz identitet subjekta (predmeta) tajnog nadzora, 3. podatke o korištenim telekomunikacijskim uslugama i pripadajuća obilježja, 4. podatke vezane uz status ciljane telekomunikacijske usluge, 5. datume i vremena telekomunikacijske aktivnosti, 6. lokaciju nadziranog uređaja (čl. 17. st. 1. Uredbe). Navedeni podaci su sve podaci koji su povezani uz određenog korisnika telekomunikacijske usluge, odnosno određeni broj.

Komunikacijama na daljinu, u pogledu te posebne dokazne radnje, se, dakle, mogu smatrati telefonski pozivi, SMS poruke i sva ostala komunikacija nad kojom operatori telekomunikacijskih mreža imaju mogućnost vršiti nadzor, odnosno koja je izravno povezana s nekim telefonskim brojem. S obzirom na to da moderne aplikacije za komunikaciju uključuju kriptiranje samog sadržaja razgovora, time onemogućavajući nadzor samog sadržaja takve komunikacije u realnom vremenu od strane telekomunikacijskih operatera, odnosno OTC-a. Isto tako, takve aplikacije za komunikaciju nisu direktno povezane s uslugama telekomunikacijskih operatera, već se samo putem njihovih komunikacijskih veza odvija promet između korisnika tih aplikacija.

Dakle, u slučaju da su predmet nadzora komunikacije putem takvih aplikacija, unatoč tome što se nalaze na mobilnom uređaju, izglednije je da to spada u područje posebne dokazne radnje presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka, s obzirom na to da se prema definiciji Konvencije i mobilni uređaji mogu smatrati vrstom računalnih sustava. Ipak, ta posebna dokazna radnja donosi sa sobom određene poteškoće jer je za izvršavanje iste potrebno unijeti forenzičke računalne programe na ciljano računalo, odnosno računalni sustav, što otežava mogućnost izvršavanja nadzora komunikacije u realnom vremenu bez znanja osobe protiv koje su te radnje određene.

U svakom slučaju je potrebna detaljnija sudska praksa u ovom području, odnosno detaljnije propisivanje od strane zakonodavca kako bi se došlo do jasnijih kriterija razgraničenja između tih dviju posebnih dokaznih radnji kada se radi o slučajevima gdje nije jednostavno odrediti granicu.

6. ZAKLJUČAK

Prema prethodno izloženom, možemo zaključiti da je pred državnim tijelima teška i važna dvojaka zadaća. Ta zadaća se sastoji u osiguravanju dokaza primjenom mjera tajnog nadzora nad komunikacijama, u kojoj moraju spretno vladati i biti upoznati sa sve naprednijom tehnologijom i novim oblicima komunikacije. Drugi dio zadaće državnih tijela je poštivanje osobnih prava i sloboda osobe okrivljenika koje zahtjeva precizno i uravnoteženo vaganje suprotstavljenih interesa okrivljenika i društvenog interesa za kažnjavanjem, bez čega, jedan od važnih dijelova kaznenog progona, prikupljanje dokaza, gubi svoju objektivnost, minimalni standard kvalitete i određen moralni ugled u očima građana.

Što se tiče dosadašnje sudske prakse, prema izloženome, domaći se sudovi pretežito drže smjernica ESLJP-a, poput zahtjeva da sudski nalog kojim se određuju posebne dokazne radnje bude ispravno sastavljen i obrazložen te se u tu svrhu često referiraju na stajališta ESLJP-a u predmetima *Dragojević, Bašić i Matanović*, citirajući obrazloženje ESLJP-a kada se pred njima pojavi pitanje ispunjavanja formalnih pretpostavki za određivanje posebnih dokaznih radnji, kao i pitanje zaštite ljudskih prava. Unatoč tome, domaći se sudovi često samo referiraju na određene točke tih presuda, stoga bi bilo korisnije da detaljnije obrazlože shvaćanja iz tih presuda, pogotovo u slučajevima kada se činjenično stanje konkretnih predmeta razlikuje od činjeničnih stanja predmeta razmatranih u praksi ESLJP-a. Pogotovo je to važno imajući u vidu da je na domaćim sudovima zadaća da odrede kada se radi o nezakonitim dokazima nastalima, između ostalog, i na temelju poduzetih posebnih dokaznih radnji, imajući u vidu da uporaba pojedinog dokaza pribavljenog uz povredu prava na privatnost iz čl. 8. EKLJP ne mora uvijek nužno za posljedicu imati povredu prava na pravičan postupak iz čl. 6. st. 1. EKLJP, kako je ESLJP elaborirao upravo u svojim spomenutim presudama.

U pogledu razlikovanja posebne dokazne radnje nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu od radnje presretanja, prikupljanja i snimanja računalnih podataka, sudska praksa je relativno jasna što se tiče određivanja prve radnje prema telefonskim priključcima odnosno druge radnje prema računalima, uz iznimke koje tiču novijih oblika komunikacije, koje se do sada nisu pojavile u sudskoj praksi u velikom broju.

Restriktivnim propisivanjem mjera tajnog nadzora komunikacije se ostvaruje zadaća zaštite ljudskih prava, no kako se društvo i tehničke okolnosti velikom brzinom mijenjaju, jedno s drugim, tako je važno da sudovi budu pripremljeni za sve moguće nove situacije te da mogu na te situacije odgovoriti pravilnom primjenom posebnih dokaznih radnji kada je to nužno, uz poštivanje načela razmjernosti i supsidijarnosti. Trenutačno zakonsko rješenje daje okvir za provedbu tih načela, no tijela kaznenog postupka trebaju osigurati njegovo ažurno provođenje, uz punu zaštitu temeljnih ljudskih prava.

7. POPIS LITERATURE

Knjige i članci:

1. Aljinović, N. Sudska kontrola zakonitosti dokaza pribavljenih posebnim dokaznim radnjama. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, 2(2021), str. 303-333.
2. Bojanić, I.; Đurđević, Z., Dopuštenost uporabe dokaza pribavljenih kršenjem temeljnih ljudskih prava. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2008), str. 973-1003.
3. Đurđević, Z., Odluka ustavnog suda RH o suglasnosti zakona o kaznenom postupku s ustavom. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2012), str. 409-438.
4. Đurđević, Z.; Gluščić, S. (ur.); Bonačić, M.; Burić, Z.; Ivičević Karas, E.; Josipović, I.; Novoselec, H.; Kazneno procesno pravo, Primjerovnik, Narodne novine, Zagreb, 2020.
5. Gellman, B.; Edward Snowden, after months of NSA revelations, says his mission's accomplished, The Washington Post, 23. 12. 2013, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/edward-snowden-after-months-of-nsa-revelations-says-his-missions-accomplished/2013/12/23/49fc36de-6c1c-11e3-a523-fe73f0ff6b8d_story.html, preuzeto 9. kolovoza 2024.
6. Gluščić, S., Posebne dokazne radnje, Policija i sigurnost, vol. 21, 3(2012), str. 555.-573.
7. Ivičević Karas, E., Radnje i mjere procesne prisile radi pribavljanja predmeta za potrebe kaznenog postupka (novine u prijedlogu zakona o kaznenom postupku iz lipnja 2008.). Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2008), str. 939-971.
8. Karas, Ž., Consequences of incomplete reasoning in court order for covert measures, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC), 4, str. 464–485.
9. Karas, Ž., Odavanje transkripata iz tajnog nadzora komunikacije kao povreda Europske konvencije o ljudskim pravima. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, 2(2023), str. 275-304.
10. Krapac, D., Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, Narodne novine, Zagreb, 2020.
11. Krapac, D., Nezakoniti dokazi u kaznenom postupku prema praksi Europskog suda za ljudska prava. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 6(2010), str. 1207-1240.

12. Ljubanović, V.; Kralj, T.; Gluščić, S., Dokazne radnje: novine pri utvrđivanju činjenica u prethodnom postupku. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2008), str. 859-877
13. Mamić, K.; Mamić, A., Potreba izmjena kataloga kaznenih djela za posebne dokazne radnje, Policija i sigurnost, vol. 28, 4(2019), str. 436.-452.
14. Novosel, D., Tijek kaznenog postupka – Kazneni progon i istraga, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2008), str. 691-727.
15. Pajčić, M., Korištenje forenzičkim računalnim programima za prikupljanje dokaza u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 1(2009), str. 281-317.
16. Vervaele, J., Posebne postupovne mjere i poštovanje ljudskih prava Glavni referat za III. sekciju (Kazneni postupak) Međunarodnog kongresa za kazneno pravo, održan na pripremnom kolokviju za Kongres (Pula, studeni 2008.), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2(2009), str. 913-961.

Pravni izvori:

1. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17)
2. Konvencija o kibernetičkom kriminalu (MU 9/02)
3. Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)
4. Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24)
5. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09, 92/14, 70/19)
6. Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske (NN 79/06, 105/06)
7. Zakon o elektroničkim komunikacijama (NN 76/22, 14/24)
8. Uredba o obvezama iz područja nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske za pravne i fizičke osobe u telekomunikacijama (NN 64/08, 76/13)
9. Pravilnik o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji (NN 102/09)

Sudska praksa:

Europski sud za ljudska prava:

1. ESLJP, Dragojević protiv Republike Hrvatske, 68955/11, od 15. siječnja 2015.

2. ESLJP, Bašić protiv Republike Hrvatske, 22251/13, od 25. listopada 2016.
3. ESLJP, Matanović protiv Republike Hrvatske, 2742/12, od 4. travnja 2017.

Ustavni sud Republike Hrvatske:

1. USRH, U-III-857/2008, od 1. listopada 2008.
2. USRH, U-III/452/2018, od 22. travnja 2021.
3. USRH, U-III/1129/2017, od 17. siječnja 2019.
4. USRH, U-III/1007/2021, od 11. ožujka 2021.
5. USRH, U-III/5057/2021, od 28. rujna 2021.

Vrhovni sud Republike Hrvatske:

1. VSRH, I Kž-Uš 62/2020-4, od 24. rujna 2020.
2. VSRH, I Kž-Uš 92/2017-4, od 20. prosinca 2017.
3. VSRH, I Kž-Uš 143/2019-8, od 28. rujna 2022.
4. VSRH, I Kž-Uš 3/2019-6, od 13. siječnja 2022.
5. VSRH, I Kž-Uš 34/2019-7, od 13. rujna 2022.
6. VSRH, I Kž-Uš-123/2019, I Kž-Uš-124/2019, od 14. studenog 2019.
7. VSRH, I Kž-Uš 28/16-4, od 26. siječnja 2017.
8. VSRH, I Kž-Uš 144/2017-4, od 8. studenog 2017.
9. VSRH, I Kž-Uš 116/2017-4, od 5. rujna 2017.
10. VSRH, I Kž-Uš 104/12-5, od 5. prosinca 2012.

Visoki kazneni sud Republike Hrvatske:

1. VKSRH, I Kž-377/2023-7, od 19. veljače 2024.
2. VKSRH, I Kž-97/2021-4, od 28. lipnja 2021.
3. VKSRH, I Kžmp 5/2023-4, od 2. ožujka 2023.
4. VKSRH, I Kž-Uš-116/2023-4, od 26. ožujka 2024.
5. VKSRH, I Kž-Uš-150/2022-4, od 1. ožujka 2023.
6. VKSRH, I Kž-Uš-61/2023-4, od 10. svibnja 2023.
7. VKSRH, I Kž-Uš-26/2021-4, od 8. rujna 2021.
8. VKSRH, I Kž-Uš-14/2021-4, od 2. lipnja 2021.

Županijski sudovi:

1. Županijski sud u Bjelovaru, Kž-215/2022-2, od 15. veljače 2023.
2. Županijski sud u Bjelovaru, Kž-230/2023-4, od 29. studenog 2023.

3. Županijski sud u Rijeci, Kž-425/2022-4, od 19. siječnja 2023.
4. Županijski sud u Šibeniku, Kž-113/2022-4, od 6. listopada 2022.
5. Županijski sud u Rijeci, Kž-165/2022-5, od 20. srpnja 2022.
6. Županijski sud u Šibeniku, Kž-184/2022-4, od 15. rujna 2022.

Vrhovni sud SAD-a:

1. *Olmstead v. United States*, 277 U.S. 438 (1928), od 4. lipnja 1928.
2. *Katz v. United States*, 389 U.S. 347 (1967), od 18. prosinca 1967.

Ostali izvori:

1. Mrežna stranica Sigurnosno-obavještajne agencije Republike Hrvatske, <https://www.soa.hr/hr/o-nama/sigurnosno-obavjestajni-sustav-rh/>, preuzeto 14. kolovoza 2024.